

291709

PE MARGINEA UNIREI

BASARABIA

IANUARIE 1918 – IUNIE 1919

DE

BCU Cluj / Central University Library Cluj

GENERAL M. C. SCHINA

1 9 3 8

PE MARGINEA UNIREI

BASARABIA

IANUARIE 1918 – IUNIE 1919

BCU Cluj / Central University Library Cluj

GENERAL M. C. SCHINA

1 9 3 8

PE MARGINEA UNIREI

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Lui Nicolae Iorga

Închin : nu aceste pagini de smerită și sfoasă alcătuire, ce nu pot avea asupra lui decât impresiunea pe care o slabă adiere, fără nici un răsunet, o are pe granitul unei stânci ce domină și înfruntă marile furtuni ; dar îi închin tot sufletul și gândul care m'a călăuzit în acele timpuri pe care le reamintesc și cari înscriu o filă în istoria neamului nostru.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Este omagiul tuturor frumoaselor simțiri românești, adus celui care le sintetizează în gradul cel mai înalt și neatins încă de nimeni.

Januarie 1938, București.

SCUMPĂ BASARABIE...

Fosta-i un veac : o taină...
Și într'un somn letargic,
eu acuma te-am găsit... visând.

Taina, talmăcitu-mi-o au
Ciobănașii și plugarii,
desvăluind : sufletu-ți mare,
inima-ți caldă, trupu-ți plăpând.

Te-am trezit
și când tu ochii ai deschis,
surâsul buzelor tale,
fost-a roua primăverei,
pe florile car'au împodobit :
lanul nădejzii neamului trudit..

Bălți, 3 Martie 1918.

Acei care, trăind anii glorioși ai domniei Regelui Ferdinand I, am avut fericirea să luăm parte în sfera noastră de acțiune, la marile evenimente din primii șase ani ai domniei sale, avem îndatorirea de a împărtăși tinerei generațiuni de azi amintirile noastre, oricât de palidă ni s'ar părea lumina lor, în strălucitoarea apoteoză a înfăptuirilor săvârșite.

Aniversarea Unirii dela 24 Ianuarie și împlinirea a 20 de ani dela ocuparea Basarabiei, este un privilegiu, ca fiecare din noi să scormonească din amintirile trecutului, tot ceea ce poate sluji la închiegarea ceaslovului istoric al neamului românesc.

Pentru ca un period din epoca istorică pe care am trăit-o, să fie privit de posteritate în culorile lui vii și reale așa cum omul le-a zugrăvit și trăit, documentele oficiale nu sunt suficiente. Narațiunea lor este lipsită de adevăratele emoțiuni, pe care nu le cunoaște fiindcă nu le-a simțit; deși numai ele sunt în stare să dea faptelor, viața lor reală.

Memoriile, relațiunile și corespondențele sunt adausurile indispensabile, pentru alcătuirea scrisă a adevărului, în cartea istoriei.

Ce ne propunem astăzi de a supune atențiunei cititorului, nu este narațiunea istorică a evenimentelor care au adus Basarabia la matca ei, ci numai de a scoate din amintirile personale, impresiunile și observațiunile proprii, care pot să dea evenimentelor cunoscute, acel colorit specific, pe care numai imagina momentelor trăite poate să-l imprime și pe care'l considerăm că este cel mai frumos omagiu, ce se poate aduce populațiunii basarabene.

„IANUARIE 1918“

La 21 Ianuarie 1918, am trecut Prutul cu Divizia I-a Cavalerie pentru a ocupa Bălți și regiunea nordică a Basarabiei și pentru prima oară în viața mea, pășeam pe țărnul stâng al Prutului. Totul, pământ și oameni, îmi era necunoscut.

După ce la capul podului de la Tuțora am primit defilarea regimentelor diviziei care treceau în Basarabia, fiecare spre obiectivul său, am pornit pe jos, încet și visător, pe această felie de pământ, ce fusese timp de veacuri jumătatea de răsărit a Moldovei lui Ștefan cel Mare.

Eram stăpânit de acel vălmășag de simțiri, care sbuciumau atunci sufletele noastre și de bătăile inimei, în care svâcneau impulsurile a două poluri opuse: credința neclintită în izbânda finală și durerea înăbușită a capitulațiunei momentană.

Pe fețele și în ochii trupei citisem încrederea ce poporul nostru are în destinele lui, pe care i-o întărește puterea credinței ce i-a rămas din strămoși, în dreptatea cauzei sale. În privirea, atitudinea și ținuta trupei și ofițerilor, nu se vedea nici o urmă din sentimentele ce ar fi putut să se nască în ei, prin situația ce se creiase țării și armatei. Parcă aveau cu toții intuițiunea că Bălți, localitate ce aveam ordin să ocupăm imediat pentru a împedica jaful și distrugerile bolșevicilor, nu era decât o primă etapă în marșul lor triumfal, care va continua spre Hotin, Cernăuți, Maramureș, Tisa și Budapesta ¹⁾.

---

1) Cu câteva zile înainte, ne găseam cu cartierul Diviziei la Murgeni și eram la masa de seară când am primit ordinul Marelui Cartier General de a pleca cu divizia la Bălți.

Primul gest instinctiv pe care l-am făcut după citirea ordinului, a fost acela de a pune mâna pe brațul colonelului (atunci) Mircescu, ce se găsea lângă mine și spunându-i: „facem rămășag Mircescule, că de la Bălți mergem la Hotin și de aci la Cernăuți, apoi trecem Carpații spre Tisa și la Budapesta?”

În fața noastră se așterneau câmpiile ce păreau desfărșite, ale acestei țări, nouă pentru ochii noștri tineri pe acel pământ, îmbătrânit de glasul durerilor și nădejdiilor neamului românesc.

O succesiune de valuri line, rotunjite și deopotrivă de ridicate, care ascund văi cu pâraie mlăștinoase și cu localități destul de departe una de alta, dădea Basarabiei, privită în perspectivă, aspectul unui pustiu de pământ fertil, lipsit de verdeață și de oameni. Singura manifestare în opera de circulație a vieții omenești, erau atunci acele șiraguri de stâlpi de telegraf ce se prelungeau dealungul șleahurilor până în zare.

Era o iarnă temperată și uscată cu cerul cenușiu, care dădea priveliștei o impresiune posomorâtă, tăcută și îngrijorătoare.

Cu sosirea primăverii, acea fertilitate a solului Basarabiei de o înbelșugare neobișnuită schimbă aspectul de eri, într'o priveliște surzătoare și plină de speranțe. Opera naturii înflorită, transformă monotonia într'o desfătătoare variațiune de lumină și culori. Sunt unele apusuri de soare în Basarabia, care prin coloritul lor și imensitatea efectului ce se desfășoară în fața ochilor îți lasă o impresiune vie, care te face să nu uiți acest tablou, totuși lipsit de viață.

Această impresionantă monotonie a centrului Basarabiei, își schimbă caracterul când mergi spre cele două direcțiuni opuse. Spre sud, terenul se transformă tot mai mult și încet în câmpie, până ce se sfârșește într'o mare de nisip, care în regiunea Cetatea Albă ia caracterul de adevărate dune. Spre Nord, undulațiunile terenului se mențin aceleaș până aproape de Nistru unde devin râpoase; copacii apar din ce în ce mai deși, până în județul Hotin, unde se vede ici colo câte o pădure și unde întinse livezi de pomi roditori, dau acestui județ o înfățișare plăcută, de dealuri surzătoare, cu o înflorire încântătoare în lunile Aprilie și Mai. Partea de Vest a județului Hotin are cu totul caracterul Bucovinei cu care se confundă, făcând parte din această grădină.

Prima ființă ce am întâlnit în Basarabia la vre'o doi km. de Prut, a fost un copilandru ce păzea câteva oi și pe care întrebându-l dacă vorbește românește mi-a răspuns deschis și foarte expresiv:

- Nu știi!
- Dar ce limbă vorbești? zise-i eu.
- Moldovinește!
- Tu nu ești român? l'am mai întrebat.
- Nu, 's moldovan!

Mergând înainte 'mi ziceam: ce naivi suntem noi, că punem asemenea întrebări acestui copil și ce frumoasă lecție de istorie ne-a dat din primul ceas acest vlăstar, strănepot de al plăeșilor lui Ștefan cel Mare. Porțiunea dintre Prut și Nistru a fost deslipită de trupul Moldovei la 1812, când România nu existase în mintea lor. Basarabeni de azi sunt nepoții și fiii Moldovenilor de la 1812; aci se oprește pentru ei noțiunea originii lor și eu rușinat de stângăcia mea, pentru modul cum am pus întrebarea copilului, mi-am acordat singur o scuză prin faptul că și eu m'am născut în anul al 2-lea al domniei Principelui Carol I al României, neputând avea cași copilandrul basarabean, noțiunea trăită a Voivodatului Moldovei.

Sufletul și inima unui popor, nu se poate cunoaște bine, decât de aceia care au fost față la toate manifestațiunile sale individuale și colective.

De multe ori massa, mai bine zis „mulțimea“ cu toate scările ei emotive, ce uneori trec aproape instantaneu dela un extrem la altul, ne dă adevărata măsură cu care putem cântări sufletul și inima lui.

Este natural, ca șefii care au condus trupele în primii ani ai ocupațiunei noastre în Basarabia, să fie cei mai indicați pentru a fi ascultați. Am trăit mai mult de un an în mijlocul basarabenilor; deși mă socot între camarazii mei, cel mai slab înzestrat cu calitățile cerute unui șef observator-psiholog, totuși mă simt îndreptățit să-mi dau părerea, cu deplină convingere de a nu greși; deoarece prezint faptele cu care susțin părerile mele, așa cum s'au perindat și cum le-am trăit, având alții puțința de a trage dacă vor alte concluziuni.

Țăranul moldovan-basarabean, subt masca unei inteligențe puțin vioae și nu prea ascuțită, cu un pronunțat sentiment de neîncredere în tot ce este șef, funcționar și boier, lipsit de avântul expresiv al simțirilor sale, ascunde în el un suflet înalt și o inimă largă și generoasă.

Afară de împrejurările de natură variată, pe care le voi descrie mai jos, în care mi-a fost dat să-l cunosc în Basarabia, am avut prilejul să-l observ și ca recrut în anul 1921, la Divizia 7-a Infanterie. În primele luni de încorporare, am constatat în el o natură blândă, docilă și demnă, dobândind cunoștințele ce i se cer, fără grabă însă complet și cu o perfectă intuiție rațională.

Nu este nevoie să mai reamintesc, că primele manifestațiuni ale sentimentelor de unire la Patria-Mumă, s'au produs în mod spontan în primele zile din Februarie, în masa țărănimei basarabene, din Bălți și Soroca, cu scene mișcătoare pornite dintr'un sentiment de patriotism național, adânc și perfect conștient.

Deosebit de aceste înfățișări, care pot fi socotite ca o emanațiune a curentului care târăște colectivitățile vii, mi-a fost dat să pipăi inima și sufletul țăranului basarabean într'o împrejurare, care puteam să o plătesc cu viața.

După toate informațiunile și svonurile, adesea cu proporții nemăsurate, se credea de unii că ne găsim într'o țară răzvrătită contra noastră.

Providența însă, care'și desvăluie uneori intențiunile sale secrete în mod foarte ciudat, după ce în prima zi ne-a dat prilejul ca din gura unui copil să învățăm că basarabeanul până azi nu a putut fi încă român, ci numai moldovean; m-a pus chiar a doua zi în situația de a cunoaște fondul inimei și sufletului său, precum și situația reală a mișcărilor puse la cale de bolșevici, ceea ce m'a îndrumat dela început pe calea cea mai justă a măsurilor ce trebuiau luate.

Această împrejurare este strâns legată de conștiința însăși a individului, care s'a manifestat în mod atât de plastic în fața mea, încât pentru cinstea lui, cred util să o expun.

În ziua de 22 Ianuarie, am ajuns la Fălești. Aci compania de cicliști a schimbat focuri de armă cu un grup de bolșevici călări, care descălecaser la liziera de Sud a satului și după ce au tras fără efect asupra trupelor noastre au fugit. După ce am intrat cu cartierul diviziei în localitate, am chemat la telefon pe primarul din Bălți, pentru a-i comunica ordinul ce aveam de a instala a doua zi cartierul la Bălți; cu misiunea de a menține ordinea și a împiedica jaful în regiunea de Nord a Basarabiei și cum fusesem primiți cu focuri de armă în

târgul Fălești, îl rugam să mijlocească pe lângă detașamentul de bolșevici, ce eram informați că se pregătise la Bălți pentru a primi trupele noastre cu focuri, ca să renunțe la intențiunile lor agresive contra noastră, spre a ne scuti pe noi, de dure-roasa neplăcere de a ataca orașul. Răspunsul primarului clar și precis mi-a caracterizat imediat situația:

„Vă rugăm să veniți imediat fiindcă viața și avutul nostru este în primejdie; nu pot interveni în sensul cerut, că m'ar omori; vă previn că au așezat tunuri la marginea orașului pentru a trage în trupele române“.

Nu mai aveam nevoie de nici o explicație și am închis telefonul; eram complet edificat.

Știind că la ora 1 p.m. brigada Mircescu trebuia să sosească la Obreja, un sat la Sud-Vest de Bălți și dorind ai comunica verbal dispozițiunile pentru a doua zi, m'am hotărât să plec la Obreja. Mi se părea riscat, în împrejurările locale constatate, să trimit un curier călare sau ciclist cu un ordin scris, care ar fi putut să nu sosească în timp util, sau chiar niciodată. După o mică gustare la ameză, m'am suit cu adjutantul locotenent Romalo, în automobil și am plecat la Obreja.

Ajuns pe creasta ultimului deal ce domină satul Obreja în vale, am observat că nu era în localitate nici o mișcare, ce putea să indice sosirea brigăzii și în mintea mea prinsese ideia de a mă opri la o distanță de circa 1½ km. de sat; dar neîmpărtășind adjutantului meu reflecțiunile ce mi le făceam mie însu-mi, am lăsat mașina inconștientă să-și continue mersul tot mai accelerat, până ce intrată în sat, văd la circa 100 m. în fața noastră o mișcare a unui grup de oameni armați, care nu erau însă de ai noștri. Ereau vre-o 25 de bolșevici, tăindu-ne drumul cu armele întinse spre noi. Spunând șoferului să oprească, ne-am dat jos și ne-am pomenit înconjurați de acești indivizi, ale căror intențiuni nu păreau de loc a fi din cele mai binevoitoare; în tot cazul erau lipsite cu totul de eleganță și foarte puțin curtenitoare. În jurul lor cu încetul s'a adunat tot satul. Cel care era mai aproape și în fața mea mi-a pus arma în piept! Trebuie să mărturisesc că nici un moment nu m'am simțit pierdut, din contră, parcă o voce secretă mi spunea că nu ni se va întâmpla nimic, deși vociferările începuse să se ridice la un diapason destul de

urcat, cu expresiuni de ură contra noastră, strigând că am venit să repunem pe boeri în privilegiile lor și să supunem din nou pe țăran la regimul agrar dela noi, unde țăranul este obligat să lucreze degeaba la boier 5 zile pe săptămână și că nu este lăsat decât 1 zi să muncească pentru el.

Aceste reminiscențe lăsate de bunicii lor, sunt explicabile fiindcă așa era regimul agrar în Moldova până la venirea lui Cuza Vodă, a cărei Domnie ei nu au cunoscut-o cu improprietărea dela 1864. Așa dar, era ușor să se refacă această atmosferă contra noastră, de către cei care aveau interes să răscoale satele împotriva armatei române.

Noroc că unul dintre ei, punând mâna pe brațul celui care ținea arma, îi zise: „Stai măi! nu așa, să-i ducem la comitet ca să-i judecăm!...”

Această hotărâre a fost suficientă ca să transforme îndoiala ce mai puteam avea asupra soartei noastre într'o quasi certitudine că nu ni se va mai întâmpla nimic. Calmul și sângele rece care mă stăpânise până atunci, se transformase într'un sentiment de curiozitate a tot cecece putea să frământa cugetul acestei mulțimi.

Trec peste dialogul și conversația ce a urmat în tot timpul mersului și conducerii noastre la Comitet, aflat în localul școlii și desigur că nu l'ași putea reproduce întocmai. Se formase o impunătoare procesiune în capul căreia mergeau cei armați.

Ceece interesează și doresc să semnalez în acest episod, la început cu un decor destul de tragic, este faptul că la fiecare răspuns și explicațiuni ce le dădeam în chestiunile privitoare motivelor trecerei armatei române în Basarabia și a stărei reale agrare din Vechiul Regat, vedeam cum privirea și expresiunile celor care la început era cruntă și agresivă, se transforma din ce în ce într'o atențiune mai apropiată; întrebările deveneau mai calme și lipsite de răutate preconceptută. Privirea acestor ființe, cu tip curat moldovenesc, începuse să devie mai afectuoasă și cu un început de respect.

Un psiholog-artist, ar fi putut să descrie această metamorfoză a mulțimei, într'un stil care să zugrăvească culorile atâta de vii, așa cum am văzut și simțit noi, că se desfășoară procesul de transformare a unei colectivități de indivizi bru-

tali și plini de ură, într'un interval de mai puțin de jumătate oră, în oameni blânzi, apropiați și politicoși.

Așa ni s'a înfățișat din prima zi când am luat contact cu el, țăranul basarabean.

După ce în localul școlii unde venisem cu toții, Scribii detașamentului de bolșevici încheiasse Procesul-Verbal cu care o delegațiune din ei trebuia să ne conducă cu automobilul Diviziei la Bălți pentru a ne preda Căpitanului Popa, care era comandantul și sufletul rezistenței contra armatei române, o mișcare surdă se produce în mulțimea asistentă și încep unul câte unul să părăsească sala, iar noi rămânem aproape singuri, cu 2—3 săteni, foarte prietenoși, dintre care unul îmi aduse și o bucată de pâine crezând că mi-e foame...

Se ridicase cortina actului al doilea al acestui episod. Aparițiunea pe deal al patrulilor noastre de călăreți, au făcut pe șefii bolșevici, ce erau străini de sat, să fugă; iar localnicii venind să ne restituie: geantă, hărți și revolvere ziceau: „aceia sunt nenorocirea noastră, ei ne ațâță, ne răscoală și când se văd în primejdie, dispar“.

În toate fazele acestui incident tragicomic, am constatat pe deoparte: inima și sufletul ales și mărinimos al țăranului basarabean, impresiunea ce nu mi-a fost niciodată desmințită și pe dealtă parte: că toată mișcarea de rezistență armată contra noastră, era condusă de indivizi străini de Basarabia.

Am avut apoi ocazia timp de un an și jumătate să constat în diferite împrejurări că țăranul moldovean din Basarabia a fost influențat și de misticismul Slav oriental. La aceasta a contribuit mult biserica cu preoții ruși, aleși intenționat dintre cei mai de seamă pentru satele de români, pentru ai izola cât mai mult de restul lumii și mai ales a-i feri de orice contact cu populația de pe dreapta Prutului.

În satul Creștinești, când pentru prima oară a intrat un ofițer în casa lui Hajdeu, a găsit un bătrân servitor care îi spunea că așteaptă încă pe stăpânul său D-rul Hajdeu... care murisc cu mulți ani înainte.

Județul în care elementul străin este mai numeros, este județul Hotin unde sunt localități în care populațiunea vorbește mai mult rusește și rutenește.

Nu trebuie însă judecată origina și naționalitatea locuitorilor unui sat, numai după limba care o vorbește.

Am fost întâmpinat odată la Hotin de un țăran, cu o reclamațiune contra unui consătean al său. L'am întrebat dacă satul său este moldovenesc sau rutenesc și mi-a răspuns că sunt numai moldoveni. I-am indicat ziua și ora când să mă aștepte la Primărie, că voi veni eu însu-mi să cercetez cazul.

Ajuns la locul de întâlnire indicat, găsesc pe prietenul meu împreună cu primarul și încă vre-o 15—20 locuitori din sat. Care mi-a fost însă mirarea să constat, că nimeni altul, nu vorbea moldovenește decât el.

Nedumerirea mea era și mai mare, fiindcă pe fețele lor, se vedeau trăsăturile tipului curat moldovenesc, ceeace nu era impresia ce o aveam când intram în sate rutenești.

Nici că mi venea să cred, din cele constatate, că în tot satul de câteva sute de locuitori, nu vorbea limba noastră decât, omul meu și o femeie bătrână, Catinca.

Întreb dacă poate să vie Catinca și pe dată un băiat aleargă să o cheme.

După câte-va minute, văd venind pe drum, o femeie de statură mijlocie, slăbuță și vioaic, reamintindu-mi în mersul ei portul româncilor noastre. În limba cea mai curată moldovenească și cu acea volubilitate de româncă isteasă mi-a răspuns la toate întrebările mele și când i-am spus: dar cum de numai D-ta vorbești moldovenește, mi-a răspuns imediat: „dacă-s proști și au uitat! acum 50 de ani toți vorbeau limba noastră“!

Am rămas gânditor și mi ziceam: dacă Germania nu ar fi dezlănțuit războiul mondial la 1914 și pacea ar fi ținut încă 50 de ani cu Basarabia sub dominația Țarilor Rusiei, nu s'ar mai fi auzit pe stânga Prutului o vorbă românească deși populația era pur moldovenească.

Societatea feministă, înainte de a căuta să înlăture femeia de la adevăratele căi ale destinelor ei în lume, trebuie să nu uite că femeia a fost în istoria neamului nostru: păstrătoare a limbei, credinței și virtuților strămoșești. Dece femeia în fruntea căreia stă scris: caritate, iubire și bunătate să o scoborâm din menirea ei de înger creator, în vultoarea josnică a patimelor și viciilor luptelor politice? Nu ne ajunge

...că am târât pe preoți și învățători în această mocirlă? lipsind poporul, de singura pârghie ce putea să găsească în truda sa pe cărările spinoase ale vieții? Cu ce drept s'a răpit popoului acest contact atât de necesar sufletului său, pe care-l găsea în apostoli credinței și culturai? Astăzi nu-l mai are decât în mică măsură și dacă continuăm, il va pierde cu totul...

...Vrem oare să-l piarză și în femeie?...

Am observat această caracteristică a sexului slab și în școalele de adulți înființate de noi îndată ce am sosit în Basarabia, cu ajutorul ofițerilor de rezervă învățători. În satele unde în primele zile nimeni nu vorbea românește după 2 săptămâni corurile de copii de toate vârstele cântau imnul regal și recitau mici versuri în perfecție și totdeauna fetele erau acelea care învățau imediat și pronunțau limba română în modul cel mai corect. Se părea că coardele vocale, deși înăbușite, ale copiilor erau acordate pe arpegiul limbei românești, care nu așteptau decât arcușul violonistului român pentru ca să vibreze.

Noi am intrat în Basarabia în plină revoltă agrară.

Fosta revoltă agrară, o mișcare spontană sau una premeditată și pregătită de populațiunea băștinașă țărănească contra proprietarilor?

Credem că putem afirma: procesul revoluțiunei agrare din Basarabia nu a fost intentat în interior, mișcarea nu a plecat de pe loc, ci a venit de afară.

Rusia se găsea de un an în plină revoluție. Armatele rusești de pe frontul oriental ruso-român, părăseau în debandadă lupta și fiecare pleca acasă. Basarabia se găsea între amândouă și-și continua viața ei obișnuită privind cu oarecare nedumerire și îngrijorare, tranzitul dezordonat ce se succeda pe teritoriul ei. Raporturile normale dintre cele trei clase: țărani, proprietari și negustori (evrei) păreau a nu fi cătuși de puțin turburate.

Conducătorii mișcării revoluționare de la Petrograd, surprinși de liniștea și viața de pasivitate din acest colț al vechei Rusii care părea un loc binecuvântat de Dumnezeu, și-au zis: „Asta nu se poate!“ și atunci au plecat echipe revoluționare de bolșevici, ducând peste Nistru, cuvântul de ordine: „țărani! pământul și avutul proprietarilor este al vostru! luați-l!“...

S'a întâmplat ceea ce trebuia să se întâmple, dar nu desfășurarea acestor evenimente intră în cadrul acestor pagini.

Noi am găsit prin urmare o clasă de proprietari devastați și desposedați. O situație de fapt ce nu aveam nici căderea, nici dorința de a o schimba.

Ce impresie ne-a făcut această clasă de vechi proprietari?

Care este locul pe care'l ocupă ei, alături de clasa țărănească în marea problemă a naționalității române și care a fost rolul lor în actul unirii?

Iată punctul pe care vreau să'l ating și care socotesc că interesează subiectul ce ne-am propus a înfățișa cititorului.

Pentru respectul adevărului și pentru a prezenta imaginea exactă a realității, trebuie să împărțim clasa proprietarilor în două categorii:

1. Cei care au păstrat sentimente curat românești și cărora ași vrea să le aduc bine meritatul omagiu de a-i numi, dar nu o fac, deoarece neputându-mi reaminti pe toți, ași jigni pe mulți omitându-i involuntar și

2. Cei care, fie prin situațiunile înalte ce au ocupat sub Imperiul Țarist, fie prin legăturile de rudenie încinse cu nobilimea rusească, s'au depărtat și înstreinat de neamul străn oșesc de pe pământul Moldovei.

Cei de la punctul 1, s'au identificat din prima zi cu noua situație și fără a manifesta nici un gest protivnic sau chiar lipsit de simpatie pentru viitorul act al unirei, care plutea în atmosferă și făcea obiectul celor mai entuziaste simțiminte în masa populațiunei, erau totuși în rezervă față de acceptațiunea juridică a exproprierii violente ce se înfăptuise. O greșală pe care cred că o făceau ei, este aceea de a fi refuzat să participe la lucrările Sfatului Țărei, la care au fost invitați. Am încercat pe lângă unii din ei, în mod discret și prietenesc să-i conving, atât din punct de vedere național cât și al interesului clasei lor, să nu se menție în atitudinea pasivă ce au adoptat-o față de Statul Țărei din Chișinău, care avea misiunea să desăvârșească revoluția și să netezească terenul pentru Unire. Ei nu au înțeles că, chiar pe minoritatea scaunelor ce se oferise proprietarilor în adunarea națio-

nală, sortită să realizeze fapte mari, politice și sociale, prezența era mai glorioasă clasei lor decât lipsirea.

Această atitudine însă, nu trebuie pusă decât pe seama sfiei și necunoscutului, pe care spectrul revoluționar îl făcuse să se nască în ei cu perspectivele nesigure ale viitorului. Ei au participat totuși cu tot sufletul la actele Unirei, dar fiind benevol absenți din Sfatul Țării, au fost neștiuți de guvern, lăsând toată libertatea de acțiune pleiadei de tineri înfocați basarabeni și devotați cauzei naționale, să ia parte prin cei mai de seamă ai lor reprezentanți, în guvernul M. S. Regelui Ferdinand I, la conducerea Statului.

Cei dela punctul 2, foarte puțini la număr, chiar din prima zi, „volens nolens“, prin forța timpului și imperitivul evenimentelor din Rusia au fost siliți să înăbușe în sufletul lor, acea pornire ce-i atrăgea către un Astru ce nu-l credeau apus și să se alătore în tăcere, poate cu regret, noilor stări de fapt.

Influența ce o dominațiune seculară streină, poate să aibă asupra spiritului și concepțiunii unor urmași ai vechilor familii băștinașe moldovene, cu ramificațiuni de strânse rudenii în vechiul regat, este atâta de puternică încât ajunge să confunde noțiunea însăși de „Patrie“ și noi rămânem nedumeriți, în fața argumentelor ce cred ei că pot să aducă, pentru a explica atitudinea lor rezervată. Păstrez această dovadă vie, într'o scrisoare de scuze ce am primit de la unul din ei, că nu poate lua parte la o serbare a aniversării Unirei, la care îl învitasem¹⁾:

„...retras complet din viața oficială, regret a fi silit
„să renunț a mă folosi de invitație, mai ales că mi-ar fi întristător să iau parte la o serbare, care subliniază decadența
„sărmanei mele patrii, hărăzită grozăviilor teroarei și unei
„revoluții permanente . . . . .
„. . . . . sentimente dictate exclusiv de motive patriotice“.

Răspunsul ce am dat, în aceeași formă curtenitoare și în aceeași limbă este mult prea lung pentru a-l reproduce aci și nici nu și-ar găsi locul.

1) Textul în limba franceză

Cred însă că oricine va citi cele ce preced, va fi cași mine surprins și nedumerit.

Cum este posibil ca un fiu al unei vechi familii moldovenești să talmăcească actul unirei, care nu este decât dreptatea divină ce repară uzurpațiunea de la 1812, ca o decadență a patriei sale?

Patria pentru ei, nu era solul pe care s'a născut și care acoperă osemintele părinților și strămoșilor lor. Patria pentru ei, era un sceptru, o coroană Imperială care le dădea năluca unei străluciri orbitoare, bucuria ce le-o dădea privilegiul acordat de o putere supremă, care părea că stă alături de zei.

Acesta era miragiul care licărea în fața ochilor vechi aristocrație moldovenești din Basarabia, născută și crescută pe acest pământ care, prin toți porii săi, prin toate manifestațiunile vieței sale, prin frumusețea tipului locuitorilor ce hrănește și prin accentele, chiar slave ce rostesc copii, nu făcea decât să răsune la urechile noastre, tonurile cadentate și puternice ale clopotului naționalității românești.

Ei erau totuși încă împinși de avântul unei efemere simpatii, către crepusculul unui orizont îndepărtat ce apusese, și a cărei aurora adăstată nu mai putea avea coloritul pe care ei îl nădăjduiau și'l așteptau încă.

Țăranul moldovean basarabean înțelesese însă, că în cartea Basarabiei, istoria a întors pagina unui trecut întunecat și că pe foaia albă începe ea cea dintâiu, să înscrie cu primele ei slove de aur, trupurile „României întregită“.

BĂLȚI - SOROCA

La 23 Ianuarie 1918, am intrat cu divizia 1-a cavalerie în orașul Bălți.

Două momente, în ziua aceea, au impresionat amintirile mele, având fiecare un caracter deosebit. Sunt clipe din viața omului care deși nu sunt scrise, rămân însemnate în memoria lui cu litere ce nu se șterg.

Primul moment, a fost acela al bubuiturilor unui tun de calibru mare, cu care bolșevicii au ținut să salute aparițiunea noastră la câțiva km. de oraș. Acest tun, era unul din numeroasele piese de artilerie grea englezești, cu totul noi ce am găsit depozitate în cazărmile dela marginea orașului. Erau acele tunuri de calibru mare destinate frontului român, dar care nu au ajuns niciodată la destinație. Ironia soartei a vrut să fie trase în contra trupelor pe care erau sortite să le servească de apărare.

Din fericire echipa bolșevicilor însărcinați cu tragerea, nu era dibace, deoarece loviturile cădeau la întâmplare, dovadă că nu știau să găsească ținta. Un singur obuz a explodat aproape de movila pe care mă găseam cu Statul Major al diviziei, omorând calul comandantului divizionului de artilerie călăreață, care avusese buna inspirație să descalice și se găsea aproape de mine. La primele obuze ale artileriei noastre, intenționat scurte pentru a nu atinge marginea orașului, iluștri artileriști bolșevici au părăsit valoroasa lor gură de foc, ce ar fi putut să ne pricinuiască pierderi mari și au căutat să se salveze. Focurile de carabină pe care roșiorii noștri le-au schimbat cu detașamentul bolșevicilor, ce pretindeau să ne interzică intrarea în Bălți, au încheiat prin fuga acestora, primul moment al ocupațiunei noastre.

Al doilea moment, mai solemn decât cel dintâiu, fiindcă

el înscrie o clipă istorică în Cartea neamului românesc, este impresia ce am simțit, când ne-am găsit în mijlocul populațiunei orașului Bălți. Oraș și popor necunoscut noastră până atunci, mi se înfășișa ca o pânză pe al cărui fond viu și strălucit, se zugrăvise o învălmășală de figuri în culori variate și cu diferite fizionomii.

Când, după terminarea halaiului și a recepției oficiale de la Primărie m'am găsit singur în camera ce mi se destina-se, mă întrebam nedumerit: oare fondul ce strălucise atâta de viu înaintea mea, nu era mai mult o iluzie a sufletului meu propriu? neputând să'mi dau seama încă, care din culorile ce impresionase vederea mea în timpul zilei era mai vie, bucuria, indiferența, entuziasmul sau răceala?

Bălți, ca și toate orașele din Basarabia la 1918, era un centru lipsit cu totul de mișcare culturală și intelectuală. Nu era decât un târg mai mare de desfacere și aprovizionare situat în centrul unei regiuni agricole.

Bălți, era centrul comercial cel mai important din jumătatea de nord a Basarabiei, fiind legat prin C.F. cu Austria la Noua Suliță și cu Rusia la Atache și Ribnița. Populațiunea în marea ei majoritate compusă din negustori, prin urmare evrei, iar restul funcționari și proprietari foști latifundiari, care au părăsit conacele devastate, căutând siguranță în refugiul la oraș.

Aproape toată lumea vorbea rusește și românește; limba rusă impusă de stăpânire și limba moldovenească cerută de exercițiul și dezvoltarea comerțului cu populația dela sate, care era sufletul ce dădea viață mișcărilor negustorești, agricole și industriale.

Sentimentele reale, ale acestor populațiuni de târgoveți, nu se puteau manifesta cu sinceritate. Ei nu puteau nici să ascundă grija ce le-o inspira necunoscutul, ce evenimentele interne avea să așterne în calea deschisă fiecăruia. Negustorul de religie mozaică preocupat numai de comerțul său, deși în aparență supus oricărui regim care nu-i atinge punga, era totuși indiferent față de ceea ce s'ar putea întâmpla. El avea cunoștința, că fiind posesorul nervului material și psihologic, care pune în mișcare raporturile dintre indivizi și colectivități, oricine va fi sortit să prezideze la buna rânduială a așezămintelor politice, administrative și comunale,

ii va asigura, ipso facto, liberul exercițiu moral al profesiei sale. „Ubi bene, ibi patria“. De la ei se obține și astăzi ca totdeauna, foarte ușor: supunere și declarațiuni de devotament cu jurăminte solemne, însă fără entuziasm și gata a le repeta mâine altui stăpân vrășmaș nouă.

Clasa negustorilor ne-a primit cu manifestațiuni corecte de simpatie și devotament, dar în privirea lor se oglindea perfect de bine, schimbarea la față ce ar putea mâine să meargă până la trădare, dacă ceva din socotelile lor nu ar corespunde bilanțului prea activ, care constituie în viață singurul lor ideal.

În clasa funcționarilor se distingeau două categorii: cei de origine locală moldovenească și rușii aduși de dincolo de Nistru sub guvernul dela Petrograd. Aceștia, cu greu s'au putut despărți de șapca rusească cu emblema imperială în frunte. Instinctul de conservare însă, împingea și pe alții, ca până ce se vor cristaliza noile stări sortite de evenimentele în curs, să-și rezerve posibilitățile de traiu sub orice nouă ocârmuire.

O reală și sinceră simpatie însă, am simțit venindu-ne de la elementul moldovenesc autohton din toate categoriile de cetățeni și care a contribuit foarte mult, ca numai după câte-va zile, armata să se simtă în țara ei.

Proprietarii formau singura clasă ce suferise consecințele revoluției, așa că pentru ei, prezența armatei române era o cheazășie de înlăturarea pericolului ce putea să-i mai amenințe. Cei cu sentimente curat românești, vedeau cu simpatie eventualitățile unirei. Unii din ei însă, sperau într'o viitoare restituire a bunurilor rurale pierdute; ceea ce mai târziu le-a lăsat în suflet o slabă urmă de dezamăgire.

Acei dintre proprietari, care aveau simpatii dincolo de Nistru și așteptau o restaurare, aveau totuși tactul să nu manifeste adevăratele lor sentimente și neputând să nu aprecieze siguranța ce le-a procurat ocupația noastră și avantajele reale de care beneficiau, au fost siliți în scurt timp să uite perspectivele plăcute ale nălucilor.

Aceasta a fost din punctul de vedere național, atmosfera ce am respirat din prima zi după ce am ocupat Bălți: entuziasm rezervat și intermitent cu calde porniri spontane

întrerupte de curenți de răceală, era caracteristica târgului-oraș.

După puține zile ne-a fost dat să auzim vocea satelor.

Țărunul basarabean a luat din primele zile contact direct cu trupele noastre de soldați români (moldoveni, munteni și olteni). Pentru el, care fusese ținut în întunericul impus de politica dârjă de rusificare metodică, cunoștința ce a făcut cu conaționali săi din celelalte ținuturi românești, a fost o adevărată uimire, o neașteptată destăinuire, o redeştere națională.

Cum? se perinda de veacuri la hotarele lui, un popor de un neam, de o limbă și de o credință cu el? și de care el nu a știut nimic până azi? că acest popor frate cu el, trăește mai liber și poate să își exprime în voie cugetul și închinările lui sufletești în limba strămoșilor lui? Iată ce poporul basarabean nu a știut și ce a învățat din primul contact pe care, l'a avut cu armata română.

Procesul de plămădire a ingredientelor despărțite într'un aluat de compoziție unitară, nu a cerut nici o meșteșugire pentru a înlesni creșterea și coacerea lui. Operația s'a făcut în mod cu totul natural, prin curentul tainic și căruia nu te poți împotrivi, al afinității neamului cu existență multimilenară între Nistru și Tisa, închiegată cu suspinul aceleiași dureri și înviorată de aceiași credință.

În primele Duminici care au urmat așezarea trupelor noastre în cantonamentele lor, în toate satele s'au încins hoarele și jocurile naționale de soldați, flăcăi și fetele din sat, sub ochii umeziți ai bătrânilor.

Parcă și Cerul se întovărășise la bucuria sufletească a tuturilor, căci o iarnă atât de caldă și luminoasă nu trăisem încă. Natura a vrut și ea să contribuie la înviorarea inimilor ce băteau cu un ritm nesimțit până atunci și în acord cu sunetele melodioase ale muzicanților improvizați.

Acele zile din Februarie 1918, trăite în Basarabia, au fost primele preludii ale „Cântărei Neamului“, în „Hora Unirei“ ale cărei sunete îndepărtate se auzeau suflând în zările orizontului nostru.

Nedumerirea și teama, inspirată și impusă de bolșevici

ce cuprinsese în prima zi a sosirii armatei române, pe țăranul basarabean, s'a transformat imediat într'o afectuoasă încredere reciprocă și în scurt timp, Basarabia îmbrăcase haina de sărbătoare.

Ofițerii și subofițeri, învățători prin care și mulți ardeleni au deschis cursuri școlare în sate, reînviând sunetele limbei românești. Se desnodase primul fir al vieții culturale al poporului, țeșând cu el prima pânză pe care s'a scris graiul moldovenesc¹⁾ și tot cu el s'au legat, în toiul petrecerilor, încrederea și iubirea.

Vreamea, atât de timpuriu prielnică muncilor agricole, îmbia câmpul rodnic al țării să cheme plugarii să-l rodească și cum țăranul după revoluție era încă nedumerit de ce trebuia să facă, armata l'a povățuit să-și brăzdeze ogoarele asigurându-l că rodul este exclusiv, ca și proprietatea pământului, al lui.

Povețele noastre au fost ascultate cu însuflețire și plină încredere. Apelul nostru a fost auzit și s'a văzut, cum unul câte unul ieșea cu plugul la câmp, trăgând brazda neagră pe negrul pământ al Basarabiei. Incepuse să se respire o atmosferă de liniște și să se vază lucind raze de nădejde.

Afară de câteva accidente și turburări scurte provocate de organizațiunile bolșevice de peste Nistru, cu unele ramificațiuni interioare în lumea târgoveților, care au dat loc la ciocniri sângeroase și de care voi vorbi și le voi descrie în alte capitole; viața agricolă, comercială și industrială, luase în nordul Basarabiei un curs ce părea că se apropie de normal. Fiecare 'și vedea în liniște de treaba lui, când era lăsat în pace.

Caracatița politică, nu începuse încă să-și înfigă tentaculele în viața pacinică a țărănimei basarabene. Agenți, care cutreerând satele făgăduesc munți de miere și o propășire, pe care zic ei, numai patronii lor o pot hărăzi țării, nu se constituiseră încă în grupări mesianice. Ipocrizia și minciuna nu se cristalizase încă în profesarea formulelor pompoase ale dogmelor politice.

Se croise în Basarabia, un început de viață cetățenească,

1) Subt auspiciile diviziei 1-a cavalerie, a apărut în primele zile din Martie 1918 la Bălți foaia bisăptămânală „Glasul Moldovenesc“.

care putea să inspire reflecțiuni serioase spiritelor dornice să așeze mersul gospodăriei unui popor, pe un drum sănătos, presărat de jaloanele și farurile luminoase ale bunului simț; lăsând pe om să-și desvolte însușirile sale proprii de muncă în iubire, de tovarășie în dreptate și de credință în D-zeu, plutind mai sigur pe luciul lin al vieții care nu cere decât un vânt în pânză și o stea în cer.

Nu pot uita niciodată, impresia adâncă ce a întipărit în mintea mea, starea aceea de lucruri din Basarabia, când viața fără sbucium părea să-și reia un curs normal. Profan poate în chestiunile politice, mă întrebam atunci dacă nu cumva savanții politici, nu au distrus știința politică și astăzi după 20 de ani, mă cred îndreptățit, privind starea politică din lumea întreagă, să o socot ca cel mai elocvent răspuns afirmativ.

Basarabia de atunci a făcut să se nască în mine părerea: că cel mai fericit popor este acela care nu simte că are guvern. Aceasta este rezultanta reflecțiunilor mele din timpul cât am trăit în mijlocul poporului basarabean. Când a început să se simtă că țara are un guvern, mașina omului a început să scârție și mecanismul s'a stricat, fiindcă unsoarea angrenajelor și lagărilor nu mai era de ulei natural ci plină de zgrunzuri și spirturi denaturate. În luna Februarie 1918, o adiere de înfrățire începuse să sufle în regiunile Bălți și Soroca. Când mi s'a cerut de autoritățile locale, permisiunea de a se convoca ca de obicei, primele zile din Martie adunările generale ale Zemstvelor, deși ne găseam în stare de asediu și ordinele superioare erau contrare, totuși ținând seamă de pulsul ce simțeam că bate în inima poporului basarabean, mi-am luat răspunderea de a autoriza întrunirea acestor adunări regionale, care aveau să producă la Bălți și Soroca, o mare aglomerațiune de delegațiuni din județ.

Am socotit atunci, că față de dovezile de încredere ce populațiunile rurale și orășânești aveau în autoritatea militară, se cuvenea cași noi să răspundem cu acelaș sentiment solicitărilor lor, care se refereau în mod normal atribuțiunilor de resort administrativ și economic.

Din sânul acestor adunări, întrunite în primele zile de Martie, împinsă de instinctul și simțul propriu al populațiunei

basarabene, a pornit o mișcare ce pentru mine era neașteptată.

La 3 Martie 1918, în adunarea generală a Zemstvei din jud. Bălți, s'a votat înunanimitate și în mod spontan o moțiune, de unire cu Patria-Mumă, adresând și celorlalte Zemstve din Basarabia, o adresă de adeziune la moțiunea lor.

Nu pot uita, dar nu pot nici exprima, simțurile cari au zguduit inima și sufletul meu, când am fost anunțat că o procesiune impunătoare a Zemstvei cu președintele d. Leanca în frunte, precedată de o fanfară locală, se îndreaptă spre reședința Comandamentului spre a'mi înmâna moțiunea de unire, cu rugămintea de a o transmite M. S. Regelui.

Acest gest, în simplitatea lui și sinceritatea sufletului de la care a pornit, deși contrar protocolului textual al Constituției, rămâne totuși un act istoric, care simbolizează izvorul limpede și curat de unde a pornit, din pătura țărănească a moldovenilor băștinași basarabeni, șivoiul apelor Unirei.

Ceeace a simțit în acele zile țărănimea basarabeană, se găsește exprimat în înțelesul limbei sale, de către un țăran d. Ciobanu, în cuvântarea ce a ținut-o în ziua de 5 Martie 1918, la masa festivă ce s'a dat la Bălți. Socotesc că această cuvântare rostită de un țăran și isvorâtă din sufletul și cugetul curat moldovenesc, constituie cel mai frumos și gingaș document istoric pe care am avut fericirea să-l ascult, din toată desfășurarea pompoasă a Unirei, care a urmat după trei săptămâni la Chișinău și pe care o descriu mai jos.

Din toate cuvântările ce s'au ținut în ziua de 5 Martie 1918 la Bălți aceea a d-lui Ciobanu merită să fie citită de toată lumea, și să rămâne săpată pe piatra monumentală a Unirei. Este o voce care trebuie auzită nu numai în țară, dar și peste hotare, căci este vocea plebiscitară a Basarabiei. De aceea o reproduc aci în întregimea ei. Este un document sufletesc și istoric al unui neam.

„Am ajuns noi ziua de azi în care ne-am adunat noi la „masă Domnule General și eu un țăran, care alaltăieri am „plecat în orașul acesta din țara dela coarnele plugului și „acuma văd aicea cum se săvârșește o nespusă de frumoasă „faptă, care afară de toate frumusețile ei, încă și se asemă-

„nează foarte tare și cu istoria religiei, anume: când ciobanul
 „din o sută oi a sale au perdut una și au lăsat pe celelalte 99
 „în pustiile câmpului singure și-au plecat cu mare febrințea
 „să caute pe supusa-i oaie perdată. Ca cum văd eu azi ca
 „bătrâna noastră mamă România a venit cu gândul cioba-
 „nului părăsindu-și cea mai mare parte din români și au
 „plecat să caute picătura cea de fii din Basarabia, care 106
 „ani de când este ea deslipită de sânul mamei ei, cu puterea
 „puștei rusului. Iar eu d-le General, văd că azi din spusele
 „tuturor vorbitorilor, care a vorbit aci, apoi și noi toată
 „adunarea vedem cât este de febrinte bucuria acestei adu-
 „nări de faptul de azi, dar mie încă o leacă îmi este inima
 „rece, ca în petrecerea acestei nespuse de mari bucurii Măria
 „dv. încă n'au auzit glasul țărânilor-plugari și secerători-
 „talpa țarei, iar eu D-zeu nu sunt. Sfânt tot nu sunt. Dar
 „sunt un plouat țăran plugar și îndrăznesc a spune într'acest
 „moment propunerea și febrinta dorință a țărânilor, ca să
 „știe Măria dv. că fii din Basarabia, văzând abia brațele ma-
 „mei sale deschise, febrinte s'au aruncat și au căzut cu capul
 „la pieptul mamei sale.

„Măcar ca nici în adunarea această mare în orașul a-
 „cesta, dar nici în tot județul Bălți, nu se află nici un fiu
 „care n'ar fi gustat dulceața mamei sale părăsită de 106 ani,
 „cu toată ecă mama puțin s'a îngrijit de noi însă. Iei așa de
 „bine s'au priceput că mare trebuie să fie dulceața mamei.

„Apoi te rog d-le General să ai în vedere și să ne crezi
 „că noi singuri vom fi și înainte vrednici să gospodărim și
 „să muncim pământul până la cea de pe urmă picătură de
 „putere, dar mama noastră România să aibă grijă să ne
 „deie lumina și căldura că noi vrem cu toată febrințea su-
 „fletului să ne lichim de dânsa și să facem fapte încă și
 „mai mari decât acest de azi fără de nici un îndemn pentru
 „țără România mare mama noastră“.

Poate fi o expunere mai simplă, mai sinceră și mai ini-
 moasă a frământărilor ce mijau în fundul sufletului țărânilor
 basarabene? Se mai poate pune întrebarea, cine a vrut și
 cine a făcut unirea? Plebiscitul, fără să'l ceară și să-l impie
 nimeni, s'a manifestat singur. A fost un torent, care la auzul

graiului moldovenesc, a țâșnit singur din baerile pământului strămoșesc și s'a revărsat în valuri de puhoi dela Nord spre Sud, cărora nimeni nu se mai putea împotrivi.

Pe la mijlocul lunei Martie, un freamăt de neliniște pasivă, suflă în regiune. În atitudinea și dispozițiile populației se simte ceva schimbat. Parcă lumea nu mai respira aceeași atmosferă.

De unde toate ogoarele erau împănate de sute de plugari ce lucrau pământul, aflăm într'o zi că nici un țăran nu mai eșea cu plugul din ograda lui.

Ițile politice începuse să țese pânza pe care trebuia să umble păianjeni, care să sugă vлага omului lăsându-i în schimb virisul îndoelei, nesiguranței și a turburării.

Căutând a afla în taină de unde pornește acest nou curent nu am putut auzi de cât șoptindu-se ici-colo că..... Stere, sosise la Chișinău.

Omul..... Luminei..... fusese trimis de guvernul Marghiloman, să prepare în sfatul Țării, terenul pentru Unirea Oficială a Basarabiei cu Vechiul Regat. Library Cluj

S'au găsit unele persoane, chiar în sânul Sfatului Țării, care au crezut că fac act de mare inteligență, făcând reflecțiuni ironice asupra mișcărilor cu totul spontane ale Zemstvelor din Bălți și Soroca. Aceasta dovedește cât de puțin cunoșteau ei sentimentul intim și profund al poporului basarabean.

Ei nu-și dăduse seama de măreția momentului și nici nu au înțeles că mișcarea populară care a precedat actul unirei ce erau chemați iei să desăvârșească, venea să împuternicească față de Marile Puteri europene, și mai mult votul lor, cu voința unanimă a poporului.

Unirea Basarabiei cu Patria Mamă, nu trebuia să fie pentru congresul păcei, numai votul discutat a celor 100 ce compuneau Sfatul Țării la Chișinău, ci voința unanimă a poporului cecece de fapt, a fost.

Au fost în Sfatul Țării, oameni mari la suflet, care au simțit imperativul timpului și complectând revoluția au desăvârșit unirea. Dar alături de aceștia s'au găsit și alții, care deși mici de tot la suflet, erau mari în pretențiuni și aspirațiuni, la care interesul personal, covârșea menirea fi-

rească pe care destinele Basarabiei i-o hărăzise în istoria neamului românesc.

Noi care simțisem deaproape vibrațiunile inimei și sufletului țaranului basarabean, care auzisem glasul său în cuvântarea atât de frumoasă a lui Ciobanu, la 5 Martie, nu putem uita impresiunea dureroasă ce ne-a rămas din ceremonia oficială a Unirei în ziua de 27 Martie la Chișinău.

Intrunirea Sfatului Țărei era hotărâtă pentru o oră înainte de amiază și votarea Unirei urmă să se facă la 1 p.m. când șeful guvernului era să fie anunțat, pentru ca cortegiul să pornească de la Comandamentul Corpului de armată la Sfatul Țărei.

Aci urma ca președintele Consiliului de Miniștri să fie primit în ședință solemnă, pentru a răspunde în numele M. S. Regelui de acceptarea actului Unirei.

La ora 2 p.m. nu sosise încă avizul că cortegiul este așteptat.

Avioanele zburau rotindu-se deasupra comandamentului, pregătindu-se să însoțească în văzduh drumul cortegiului până la Sfatul Țărei; spectacol ce nu s'a putut produce, fiindcă piloții și-au pierdut răbdarea. Poți să aștepti pe un scaun ce stă pe pământ, dar nu în carlinga unui avion ce zboară.

Oră după oră, cadranul continua rotațiunea acelor, însemnând mersul timpului ce nu știe să poposească. Neliniște și enervare cuprinde asistența și pe șeful guvernului, care este înștiințat să aibă încă răbdare și că discuția, în jurul unor condițiuni fără rost, este foarte aprinsă în Forul ce era chemat să ratifice voința unui popor.

Soarele care strălucise tot timpul unei frumoase zi de primăvară, începe să apuie și când întunericul vrea să învălue ultimile culori ale Crepuscului, sosește în fine după 7 ore de așteptare, știrea că șeful guvernului este invitat să poftescă la Sfatul Țărei.

Cu sufletul puțin amărât am ajuns în fine la Sfatul Țărei, și suind treptele marelui local, vedem așteptând pe șeful guvernului, singur în capul scării.... pe cine?.... pe Stere!, care cade în brațele lui Alexandru Marghiloman!.... Și după ce s'au îmbrățișat aveau amândoi, ochii umezi și înroșiți....

O Doamne! multe ai legat și deslegat pe acest pământ,

cari în ceruri nu pot fi nici legate, nici deslegate! Iartă-mă Doamne dacă păcătuiesc Ție, dar Tu numai ești martor, că în clipa aceea mi-am îndreptat privirea spre Tine, nedumerit și rugător, să ștergi cât mai curând din memoria tuturor celor de față, această îmbrățișare lugubră, pentru a nu se pângări primul act solemn și plin de nădejdi viitoare ce ai poruncit să se înscrie în cartea deschisă a Neamului Românesc.

Da! Șapte ore de anticameră, pe care șeful guvernului împreună cu noi, le-a petrecut în localul Corpului de armată, l'a stigmatizat pentru totdeauna ca guvern de mascaradă, așa cum a fost dela începutul până la sfârșitul regimului său.

Toată desfășurarea ceremonialului, care a avut loc pentru sărbătorirea Unirei, stă scrisă în Monitorul Oficial al timpului; dar ceea ce nu este scris nicăeri, este dureroasă impresiune ce am resimțit la auzul cuvintelor rostite de Președintele Consiliului de Miniștri, când în cursul discursului său, ținut la marele banchet al Unirei, a spus:

... „Unirea Basarabiei s'a făcut la București“ ....

Atâta lipsă de tact și de eleganță, față de tot Sfatul Țărei în corpore și alte sute de comeseni locali într'un discurs totuși măsurat și elegant în forma sa oratorică, este cu totul inexplicabilă.

Nici unul din noi, reprezentanți ai armatei alături de guvernul Regelui Ferdinand I, nu am înțeles cum șeful guvernului a putut săvârși o asemenea nelegiuire, la adresa popoului basarabean și a Sfatului Țărei, din mâinele căruia promise cu câteva ore înainte, proclamația votului de Unire.

Dacă însă toți participanții de la mesele acestui banchet au simțit poate ca și mine, cum paharul de șampanie se clătina în mâinele tremurânde, era unul și numai unul singur, care se simțea satisfăcut. Era ființa aceea mefistofelică, a cărei prezență nu putea să fie decât nefastă. Era acela care apăruse ca un spectru în capul scării Sfatului Țărei și care rămâne pururea simbolul trădării de țară și Rege. El însă nu a cutezat să se așeze la masă, a Stat pe un scaun în spatele nostru. Trădătorul nu se simțea la locul său alături de șefii armatei.

Unirea Basarabiei nu s'a făcut la București.

Unirea Basarabiei s'a făcut în sate de întreaga țărănime moldovenească și torentul a pornit de la nord, cu atâta putere

și entuziasm în jos, încât chiar dacă Sfatul Țării ar mai fi întârziat votarea, ar fi fost copleșit și târât de curentul poporului moldovenesc.

Este un adevăr istoric, pe care cei cari l'am trăit, avem datoria să-l strigăm pentru gloria însăși a moldovenilor basarabeni.

Țăranul basarabean, a avut cel dintâi intuițiunea momentului istoric al Unirii. Țăranul basarabean a simțit clocotind în vinele lui, sângele Patriei Sale.

Sunt cuvintele memorabile ale lui Ciobanu, țăran: .....
„să știți Dv. că fiii din Basarabia văzând abia brațele mamei „sale deschise, fehbinte s'au aruncat și au căzut cu capul la „pieptul mamei sale...“, pe care avem datoria să nu le uităm să le reamintim, să le spunem și să le repetăm cu tărie, ca să fie auzite nu numai în țară pentru cinstirea țăranului basarabean, dar și departe peste hotare, pentru afirmarea necontestată a dreptului nostru istoric.

HOTINUL

Când la Martie 1918, toată Basarabia sărbătorea Unirea, cel mai frumos colț al ei era despărțit de noi și vocea Hotinului nu se putea auzi.

Vârful triumphiului încovăiat dintre Prut și Nistru, numit de unii „Cornul belșugului“, intrase vremelnice supt o stăpânire străină, alta decât Rusia.

Când unitățile noastre de cavalerie au atins calea ferată ce leagă Cernăuți de Moghilău pe Nistru, au întâlnit lângă gara Ocnîța patrulă de cavalerie Austriacă. A fost un moment de nedumerire și șovăială, fiindcă ne găseam în armistițiu și în tratative de pace.

Raportând cazul ce pentru noi era cu totul neprevăzut M.C.G. ordonă ca în fața lor să ne retragem lăsându-le liberă calea ferată pentru transporturile militare Austro-Germane spre Ucraina.

Această izolare a Hotinenilor, nu i-a împiedicat însă de a trimite o delegațiune a lor la Bălți, cerând și ei în numele județului și orașului Hotin: Unirea cu România“.

Nu li s'a putut răspunde altceva, decât să aibă răbdare, că în curând vom avea fericirea să-i îmbrățișăm și pe ei.

Ocupația Hotinului s'a înfăptuit tot de divizia 1-a cavalerie, însă după 9 luni când în urma armistițiului de la 11 Noembrie, atmosfera se schimbăse cu totul.

Nu poate fi nici o îndoială că, dacă puterile centrale ar fi rămas învingătoare, județul Hotin trecea supt stăpânirea monarhiei Austro-Ungară, ca o prelungire a Bucovinei și chiar cu veleități de a se întinde mai la Sud.

Austriacii au avut tendința încă din primele zile ale ocupației noastre de a se folosi și de linia ferată care de la Ocnîța, duce prin Bălți la Ribnița în Rusia. Această pretenție

însă neintrând în clauzele convențiunei ce se încheiase cu guvernul nostru, nu le-a fost admisă. Era primul pretendent serios ce se prezentase la masa succesorală a Basarabiei.

Afară de acest vecin, foarte puțin plăcut pe care l'am găsit mișcându-se în Nordul Basarabiei, am văzut instalat la Bălți un alt pretendent ce se împodobise cu vestminte diplomatice, desfășurând drapelul Ukrainian pe localul consulatului și dând în vileag, în mod sgomotos: pretențiunile sale asupra părții de Nord a Basarabiei inclusiv Bălți.

Era natural ca din pricina haosului pe care bolșevicii îl lăsară în urma lor, ispita mirajurilor înșelătoare să facă în strălucirea ei să licărească jucând profitorii ambițioși.

Făcând cunoscut D-lui Consul al așa zisului „Stat Ukrainian“ ce nu se născuse încă, cum că în Basarabia nu dăinuiește „altă autoritate decât: cea civilă a „Sfatului Țării“ și cea militară a armatei Române, îl rugăm să-și coboare drapelul ce nu avea nici un rost.

Văzând că după câteva zile, invitația ce făcusem rămâne fără rezultat, am fost nevoit să o repet într'o formă mai accentuată, lăsând să se înțeleagă care ar fi urmările în caz de neexecutare și că este de dorit să-și caute alt loc pentru îndelnicirile politice pe care vroia să le exercite.

După cum se vede, la 1918 Basarabia era râvnită de mulți care își ziceau: de ce nu le-ar fi permis și lor să repete după 106 ani, cel puțin o frântură din gestul cavaleresc al Țarului dela 1812.

În special județul Hotin prin structura lui etnică, care era rezultatul politiceii de rusificare condusă cu tenacitate de Guvernul Moscovit, era obiectul unor insistențe foarte active pentru a fi deslipit de soarta Basarabiei, ce trebuia redată la vechea ei matcă.

Se știe chiar, că supt domnia unui Voevod Moldovean Duca, au fost mutate colonii întregi de români din județul Hotin pe stânga Nistrului până dincolo de Odesa și în locul lor s'au infiltrat Ruteni și Evnei în mare număr, fugiți din Polonia și Rusia. Aceasta lămurește caracterul etnic străin al multor localități din județul Hotin, cum și din Bucovina.

După înfrângerea puterilor Centrale, urmată imediat de ocuparea Hotinului de către trupele noastre, atât Polonii cât și Ukrainienii nu au încetat via lor propagandă pe lângă

Marile Puteri, pentru a valorifica și unii și alții, drepturi închipuite asupra acestor regiuni. Evenimentele din prima jumătate a anului 1918, creiase o situație atât de tulbure, nesigură și îndoelnică asupra celor ce puteau să urmeze; încât orice curente găseau crezare și aveau puțința de a fi canalizate.

În populația negustorească și în special în lumea evreilor, circulau neîncetat știri și zvonuri, cu totul contrare realităților și mersului firesc al evenimentelor.

Ceiace este și mai ciudat, este că din tabăra poftitorilor la dulcea miere a Basarabiei, am avut și propuneri de alianțe. Gigantul Moscovit cu chipul său de bolșevic, amenința pe toată lumea și nici un stat, nici o putere, nici chiar grupări de oameni liniștiți, nu se simțeau în pace cu el.

Îndată ce am ajuns la Bălți, un general polonez, în capul unui detașament de cavalerie, al cărui efectiv și calitate nu am avut ocazie să-l cunosc, s'a oferit să coopereze cu noi contra bolșevicilor. El spunea că are o divizie lângă Soroca, dar aceasta mai mult pentru a obține dela noi cantități cât mai mari de proviziuni, de care duceau mare lipsă. Acest ajutor era privit cu simpatie, fiindcă atunci aliații căutau să aducă în Rusia orice sâmbure din care putea să încolțească o forță, așa că și M.C.G. român, era dispus a înlesni înjghebarea acestor formațiuni.

Relațiunile noastre însă nu au fost de lungă durată. După ce am dat polonezilor făină și subsistențele de care aveau nevoie, primind asigurarea că vor coopera cu noi în contra unui eventual atac al bolșevicilor la Nistru, ce din informațiuni se prepara pe malul opus, aflu într'o bună dimineață că prietenul meu polonez împreună cu trupa sa ce nu avusesem nici timpul să o vizitez, a dispărut de lângă Soroca unde se găsea și a trecut în Rusia.

Dar ceea ce a fost și mai surprinzător, este faptul că după puține zile noi am fost atacați de bolșevici la Ribnița.

Fost'au polonezii informați mai precis ca noi, de executarea acestui atac? nu pot ști, dar melancolia de care am fost stăpânit atunci și care o simt și azi tot atâta de vie când mă gândesc la acest episod, mi-a lăsat o neștearsă urmă de amărăciune. Polonezii s'au crezut atunci a fi în mai plăcută siguranță pe stânga Nistrului decât pe dreapta, unde cuvântul dat le impunea să fie.

Am mai avut și la Hotin, după un an în primăvara anului 1919, plăcutul prilej de a gusta farmecul prieteniei de o oră. Primit o propunere de la un general de ai lui Petliura, care se găsea dincolo de Nistru, ca să coopereze cu noi contra bolșevicilor, exprimându-și dorința de a se întâlni cu mine pentru a ne înțelege și adăugând: că întâlnirea să fie învăluită de cel mai strict secret pentru a nu fi observată.

Această întâlnire ar fi putut să aibă un caracter pitoresc căci mi se propusese ca locul de consfătuire să fie în barcă pe mijlocul Nistrului, ceea ce mi s'a părut mult prea caraghios. Cum nu țineam de loc să mă fac ridicol, am fixat întâlnirea invitându-l la un dejun într'o casă părăsită și izolată pe malul drept al Nistrului. Intrevederea noastră a fost foarte amicală și convorbirea s'a făcut în limba germană pe care o cunoștea în perfecție. Părea a fi om al vechiului regim și avea credința, pe care de altfel o avea toată lumea atunci, că regimul bolșevic nu mai are viață lungă.

Rezultatul colaborării noastre însă, a fost tot atâta de negativ, cum a fost cu polonezul de la Soroca, deoarece nu l'am mai văzut și nu am mai auzit nimic despre el. Pe câți de aceștia nu i-o fi înghițit pământul, nelăsând urmă că au trăit odată.

Fără să se slăbească cât de puțin în amintirile mele, impresiunea vie și plăcută ce mi-au lăsat întipărite în suflet, lunile din 1918 petrecute la Bălți, Hotinul învăluie perioada operațiunilor diviziei 1-a cavalerie de la Decembrie 1918 până la Iunie 1919, într'o atmosferă cu totul deosebită.

Cele șase luni din 1918 trăite la Bălți, influențate de situația generală nesigură erau apăsate de negura întunecoasă și posomorită a operațiunilor militare de pe frontul occidental, când în cele din urmă germanii pătrunseră a doua oară la Sud de Marna. Dar se vede că Marna a trebuit să rămâie și la terminarea războiului, simbolul victoriei pentru Franța și aliații ei. Marna la 1914 a fost sfârșitul începutului și tot Marna la 1918 a fost începutul sfârșitului.

Trecerea noastră în județul Hotin, după retragerea pripită a trupelor austro-germane și semnarea armistițiului, a fost însoțită de o strălucire orbitoare, care ne-a făcut să nesocotim multe neajunsuri provocate de bolșevicii din afară și dinăuntru.

În timpul ocupațiunei Austriace în județul Hotin, se înfăptuia pe calea ferată Noua Suliță-Lipcani-Ațachi un continuu exod spre răsărit și un schimb neîncetat de prizonieri ce treceau din Rusia în Austria și vice-versa. Natural că după fuga nemților aceste șivoaie încetând cursul lor normal și îndrumat, ele au depus în calea lor elemente ce nu-și găseau rostul în alte părți, turburând apele stătătoare.

Bolșevicii s'au folosit de situația specială a Hotinului, rămas vădov de orice autoritate, pentru a întinde antenele lor.

Afară de sate, armata a fost ținta principală a propagandei și atacurilor lor, având puncte serioase de sprijin în unele localități unde populațiunea nu era moldovenească.

Bolșevicii au știut să se folosească și de lipsurile foarte mari de care suferea trupa în iarna din 1918—1919. Echipamentul soldatului era într'o stare mizerabilă și putea în mod firesc să fie apăsător pentru moralul trupei, înfățișând astfel un teren rodnic pentru încolțirea semințelor pe care bolșevicii au încercat să le arunce pe acest ogor.

Dar ei s'au izbit de o forță morală neînchipuit de mare, care zace în inima, sufletul și bunul simț românesc. Pilda pe care a dat-o soldatul nostru în acele împrejurări, numai cei care au trăit cu el atunci în nordul Basarabiei, își pot da seama de măreția ei și socot că avem datoria să o spunem și să o repetăm de câte ori se prezintă prilejul, ca să se știe și să nu se uite.

Soldatul țaran-român, este nu numai cumpătat și îndurător dar și *inteligent*, înțelept și cu un bun simț specific care îl face să judece împrejurările și actele omenești cu mintea omului de înaltă cultură. S'ar putea scrie un volum cu nenumărate fapte și reflecțiuni care zugrăvesc calitățile lui. Mă voi mărgini să descriu aci numai una, care arată și mediul în care trăia soldatul român în vremea aceia în nordul Basarabiei:

Mă găseam cu cartierul diviziei la Lipcani, când primesc de la Comisariatul Guvernului din Chișinău, un ordin extrem de sever contra unui sergent care a bătut un mecanic rus de la C. F., cerând să se ia cele mai aspre măsuri contra lui și să se raporteze pedeapsa ce i s'a dat. Deși mă surprinsese în mod simțitor tonul care caracteriza ordinul Comisariatului guvernului, totuși eram nerăbdător să aflu cum și ce fel se

întâmplase această extraordinară catastrofă, ce mi se părea destul de regretabilă.

Ce se întâmplase?

Pe Calea Ferată Cernăuți-Noua Suliță-Lipcani-Ațachi-Moghilău, circulau mulți prizonieri și negustori evrei din Austria spre Rusia și fiindcă în bagajele lor se găsisese odată o lădiță cu explozise, era ordin ca în anume stațiuni să fie perchezitionați. Pentru acest serviciu se organizase patrulă comandate de gradați.

La una din stații între Lipcani și Ocnița, un sergent șef de patrulă se suie într'un vagon în care toate băncile erau ocupate de călători.

Sergentul de roșiori, deși sergent era literalmente zdrențaros, pantaloni ce nu mai primeau petice, coate rupte și cărpite cu postav vechi de altă culoare și cisme rupte; galonul pe umăr nu mai avea nici fir de lână galbenă necum de aur.

Vagonul era plin de ruși și negustori evrei din Bălți, cari la suirea sergentului au început să râdă în mod sgomotos de ținuta sergentului; dar sergentul foarte liniștit fără să dea nici o atenție atitudinii destul de provocatoare a rușilor din vagon, se îndreaptă spre unul din ei care avea o lădiță la picioare zicându-i: „deschide lada“.

Rusul continuă a râde cu vecinii săi de bancă arătând cizmele sergentului. Acesta, cu aceeași liniște neturburată repetă a doua oară: „deschide lada“!

Rusul nesupunându-se și continuând a râde sergentul repetă pentru a treia oară aceeași somațiune, dar de data aceasta cuvintele au fost însoțite de o pereche de palme zdrene care l'au apropiat pe rus cu nasul de ladă și pe care c'am ameuțit se grăbește să o deschidă.

Sergentul, după ce a perchezitionat bagajul, liniștit ca un englez, la tăcerea deodată a călătorilor, se scoboară din vagon și face semn șefului de tren că poate să plece.

Această scenă a impresionat pe unii din călătorii, care ajunși la Bălți au istorisit cazul admirând purtarea sergentului. Dar rusul, mecanic la C. F. împreună cu tovarăși săi de concert, sosiți la Chișinău au trâmbițat barbaria armatei române, făcând să sune toate coardele ce puteau să asurzească urechile D-lui Comisar al guvernului, în jurul căruia se for-

mase un sindicat ce își luase însărcinarea, puțin lăudabilă dar foarte remuneratoare de a ponegri armata română.

Cât privește sancțiunile luate contra sergentului, ele s'au manifestat printr'un ordin de zi pe Divizie, prin care a fost dat ca pildă pentru demnitatea și energia cu care și-a îndeplinit serviciul.

Cât de ușor este să pornești de la centru cu fulgerile severității spre periferia îndepărtată unde mai adesea, în celulele de jos zac suflete mult mai înalte decât în celulele de sus.

Dacă ne oprim o clipă și ne mutăm cu gândul în mijlocul aceluși vagon, nu putem să nu fim cuprinși de un sentiment de respectuoasă admirațiune, închinându-ne în fața acestui tablou: ostașul român, singur, zdrențaros dar conștient și mândru de simbolul ordinei și credinței pe care o reprezintă; stând senin, liniștit dar energic, în fața mulțimei sgomotoasă și sălbatecă a dezordinei și nelegiuirei. Așa va fi pururea soldatul român prețuit de posteritate.

Județul Hotin are particularități care îl deosebesc de trupul Basarabiei și este interesant de semnalat cum condițiunile geografice ale unei regiuni, pot din prima zi să aibă o puternică înfrîurire asupra spiritului militar, al celui chemat să trăiască și să se miște în marginile ei.

Hotinul prin situația lui geografică și chiar prin natura terenului său, se leagă mai mult de Bucovina decât de Basarabia. Se obișnuiește chiar de unii a se numi Bucovina basarabeană și de alții Basarabia bucovineană.

Acest imperativ al mediului geografic, l'am resimțit prin înrâurirea ce a avut asupra relațiunilor mele cu Comandamentul Superior dela Chișinău, cu care legăturile erau mult mai anevoioase decât spre Cernăuți și cum în luna Ianuarie 1919 atacul bolșevicilor luase un caracter mai serios, cooperarea se impunea a fi mai strânsă cu cei care priveau același front în direcția nordului având și legături directe cu ei.

Cine stă în județul Hotin respiră fără să-și dea seama ozonul dimineții aceleiași atmosfere a Bucovinei basarabene. Eram atât de frământat de această situație care mi se părea lipsită de armonie cu imperativul geografic în care mă găseam cu trupele mele, încât am fost nevoit a supune șefilor păreriile mele și M.C.G. a ordonat trecerea sectorului de nord al

Basarabiei dela Comandamentul din Chişinău la cel dela Cernăuţi.

Am pipăit nevoile locale de naturi diferite, geografice etnice şi economice; trăind momente ce sunt hotărâtoare în asemenea împrejurări, exprimându-mi părerea că o bună parte a hotinului trebuie şi din punct de vedere administrativ să fie alipit Bucovinei.

Aceasta explică şi tendinţa Austriei, care îndată ce a avut putinţa a dovedit că doreşte să ia în stăpânirea ei nordul Basarabiei, ca o prelungire geografică naturală a Bucovinei.

După înfrângerea puterilor centrale şi după ce noi am ocupat judeţul Hotin, au început tentativele Ucrainenilor urmărind acelaş scop: a îngloba în hotarele lor partea Bucovinei la nord de Prut şi judeţul Hotin, ca făcând un trup geografic şi etnic.

Dar şi din punctul de vedere economic noi am asistat la procesul normal al dezvoltării lui. Am văzut cum dela actul unirei cu Bucovina, încetul cu încetul tranzacţiunile comerciale s'au deplasat spre Cernăuţi, care a devenit centrul economic al produselor judeţului Hotin.

Din punctul de vedere militar, nu trebuie să uităm că Hotinul în toate viacurile a fost pentru Moldova: suliţa îndreptată spre Miazănoapte în coasta puternicilor vecini de dincolo de Nistru. Aceasta ne-o dovedeşte Cetatea Hotinului care stă şi astăzi atâta de falnică pe malul drept al Nistrului.

Aceste lespezi mute, când stai şi le priveşti în tăcerea nopţii, parcă vor să-ţi cânte glasul vitejiilor străbune. Ele stau de strajă şi rostesc de veacuri omenirei, că aci a fost şi pururea va fi: paloşul Moldovei îndreptat spre cei ce ar vrea să o încalce.

Hotinul este unul din acele puncte strategice, care în istoria militară a popoarelor sunt sortite să joace un rol covârşitor.

În situaţia geografică a României de azi, cu traseul frontierei sale, care dela Dunăre la Apus şi dela Mare la Răsărit, se ridică spre nord ca două arcuri ale unei bolti ce se încheie la Hotin, Hotinul formează cheia de boltă a apărării teritoriului nostru dinspre Miazănoapte.

Cu Plevna la 1877, cu Metz la 1870, cu Liège la 1914, cu Verdun la 1916, cu Oituz şi Mărăşeşti la 1917, istoria

militară ne dovedește că pe fronturile întinse pe care se pot desfășura operațiunile militare, există puncte geografice pe care apărarea trebuie să le menție cu orice preț și atacul trebuie să le cucerească pentru a inclina de partea sa balanța sorților de izbândă. Hotinul la frontiera noastră de Nord-Nord Est, este unul din acelea.

ARMATA

Prima școală culturală în Basarabia

După trecerea noastră în Basarabia la Ianuarie 1918, am simțit nevoia ca pe lângă liniștea și siguranța adusă oropsitului popor moldovean, să-i cultivăm sufletul și să ne alipim de inima lui.

Pot afirma cu mândrie că Divizia 1-a Caavlerie ce comandam, nu a lipsit de la această datorie.

Activitatea noastră culturală a fost rodnică. În primul rând am căutat să stabilim armonia socială, atât de sdruncinată de revoluție. Cu încetul locuitorii și în special țăranii au început să aibă încredere numai în armată, astfel că am fost adesea siliți să dăm deslegări multor chestiuni ce nu erau de resortul nostru.

S'a arătat țăranului basarabean, starea reală de lucruri din micul regat, cu totul alta decât aceea zugrăvită lor de propagandiști și instigatori bolșevici. Din această apropiere s'a născut avântul ce cu atâta forță a străbătut toate colțurile republicei Moldovene dintre Prut și Nistru, creând acea atmosferă națională românească care a întărit voința de unire și care în mod spontan a fost proclamată în primele zile din Martie de către zemstvele județelor Bălți, Soroca și Orhei.

Pentru a arăta populațiunii și gradul înalt la care a ajuns arta muzicală la noi, m'am folosit de prezența la Iași a marelui nostru artist George Enescu, rugându-l să vie să dea un concert la Bălți.

La început lumea cu pretenții de mare competență muzicală, era foarte sceptică și rezervată față de „lăutarul Enescu“ care le era necunoscut, ei neputându-și închipui că România putea să aibă și ea un mare artist. Prima nedumerire pentru public a fost aceea când a văzut pe comandantul diviziei, suindu-se pe scenă pentru a-i prezenta pe „George

Enescu“ și a-i aduce la cunoștință că pentru cinstirea acestor zile, se va înființa la Bălți „Societatea de Binefacere George Enescu“.

În timpul concertului se simțea cum treptat aplauzele deveneau mai entuziaste până ce s'au încheiat cu lacrimi de admirație.

La plecarea noastră din Bălți, am trecut Diviziei a 9-a Infanterie care ne-a înlocuit, Statutele Societății organizată cu un capital de peste 60.000 lei.

Scrisul românesc cu caractere latine era necunoscut moldovenilor din Bălți. Am scos „Glasul Moldovenesc“, o gazetă tipărită la început pe două coloane, cu caractere cirilice și latine, având la fiecare număr și un alfabet explicativ. Această gazetă se împărțea gratuit în comune prin organele militare. După cinci luni literile cirilice au fost suprimate și înlocuite cu litere latine pe care ajunsese să le înțeleagă majoritatea din populația cititoare.

Ofițerii activi și de rezervă, împreună cu învățătorii ardeleni atașați pe lângă divizie, au început din primele zile să ție cursuri de adulți în sate.

Pentru a încuraja pe plugari la munca câmpului, armata le-a dat ajutoare cu cai și soldați pentru aratul ogoarelor, la cei ce nu aveau mijloace.

La mulți săteni nevoiași, care întorși din războiu și-au găsit gospodăriile ruinate, li s'au dat din depozitele rusești: hamuri, căruțe și diverse alte materiale ce puteau să le fie de prim folos.

Mai ales în județul Hotin, unde divizia a intrat în luna Noembrie 1918, s'a simțit nevoia ca pe tărâmul cultural activitatea noastră să fie și mai intensă, întrucât acest colț de pământ românesc a fost cel mai rusificat.

Prin jocurile de Duminici și serbări organizate în diferite sate, soldatul nostru a câștigat dragostea și admirația populației care la început îl privea cu neîncredere.

Merită a fi semnalată școala de adulți înființată în Ianuarie 1919 la Lipcani și condusă de preotul Șerboianu, unde după 4 luni, 72 de bărbați și femei între 18 și 60 ani, au învățat să scrie și să vorbească limba română. Li s'au dat noțiuni de istoria românilor, de granițele României întregite și de bogățiile ei.

Tot la Lipcani din inițiativa diviziei s'a înființat un cerc cultural înzestrat cu o mică bibliotecă și prin îngrijirea Pr. Șerboianu s'a înființat o Secție a Ligii Culturale care s'a pus în legătură cu Centrala din București.

În urma unei încercări reușite a bolșevicilor de peste Nistru contra orașului Hotin, care a silit pe generalul Davidoglu să părăsească orașul cu cartierul brigăzei sale; pentru a reda liniștea populațiunii și a șterge impresiunea de îngrijorare ce se citea pe fețele tuturor, am cerut și M.C.G. după o repetată insistență a mea, a încuviințat ca să mă mut cu cartierul diviziei de la Lipcani la Hotin.

Independent de măsurile ce s'au luat pentru ca o nouă surpriză să nu se mai repete, s'a început o mai intensă activitate culturală prin înființare de cercuri culturale pentru șezători literare, școli de adulți, serbări câmpenești, concursuri hipice, serate dansante și un cinematograf.

Pentru ajutorarea văduvelor și orfanilor de războiu lipsiți de mijloace, divizia a înființat o cantină unde luau masa gratuit 250 văduve și orfani.

Comandamentul a luat măsuri de s'au înființat cu medici militari, infirmerii și spitale improvizate unde bolnavii găseau îngrijire și hrană bună.

În regiunile devastate, soldații noștri au dat ajutor la refacerea clădirilor întrebuițând lemnărie gratuită din pădurile Statului.

Comandamentul diviziei a dat o atenție continuă la repararea drumurilor. Șoseaua dintre Hotin și Noua Suliță a fost complet renovată de soldații diviziei 1-a cavalerie. În Târgul Lipcani s'a făcut o șosea pietruită care nu era înainte decât un drum ce se prefăcea în mocirle după ploaie.

Când am început să strângem material pentru pietruirea șoselelor, locuitorii nu prea erau bucuroși zicând că aceasta îi va sili să-și potcovească caii cari pe pământul negru al Basarabiei umblau ca pe covor.

Stăpânirea rusească pentru a-i izola complet de românii de dincolo de hotare, lăsase Basarabia lipsită de orice comunicații lesnicioase.

Toate aceste înfăptuiri au slujit mult la respectul ce populația a început să manifeste pentru ostașul român.

CERCETĂRI ISTORICE

Activitatea diviziei 1-a cavalerie nu s'a mărginit numai aci. Ea a făcut și cercetări istorice prin căutarea documentelor de către ofițeri numiți de divizie. S'au adunat 73 documente din trecutul românesc, care au fost trimise Academiei Române la București. Inventarul acestor documente l'am adăugat ca anexă aci pentru ca cititorul pe care l'ar interesa să poată avea cunoștință de ele. (Anexă pag. 63).

În cursul acestor cercetări s'a constatat că multe icoane cu inscripții vechi în limba română au fost acoperite cu un strat de vopsea peste care inscripția a fost scrisă în limba rusă spre a șterge orice urmă românească. În unele biserici multe documente românești au fost arse. S'au găsit hrisoave depe timpul lui Ștefan cel Mare și cărți bisericești tipărite la Blaj.

În satul Creștinești, în casa lui Bogdan Petriceicu Hajdeu s'a găsit „pecetea familiei Hajdeu“ și alte două peceți ale Domniei Moldovene ce au aparținut Domnului Bogdan Petriceicu.

Din mărturiile scrise ce s'au găsit, se poate deduce calvarul îndurat de populația basarabeană și mijloacele întrebuintate de Ruși pentru a o rusifica.

Cu toate încercările însă de distrugere și jaf tot ne-au rămas destule mărturii, mai ales în județul Hotin, care să poată vorbi lumii nu numai despre continuitatea neamului românesc în această parte a țării, dar și despre lupta ce s'a dat între conștiința neclintită a unui neam care vrea să trăiască și o stăpânire samavolnică și cotropitoare.

Depozitul sacru, care a păstrat prețioasele mărturii ale conștiinței noastre naționale a fost și aci tot biserica. În „Metricile“ și „Vedenus“-urile bisericii, inima necăjită a preo-

tului moldovean și-a vărsat focul însemnând zi cu zi în cuvinte românești cu slove cirilice: înființarea satului și a bisericilor, nevoile de care suferea biserica, întâmplările mai de seamă din sat, cum sunt: botezurile, cununile și înmormântările. Pe toate acestea preotul a cusut diferite ueazuri împărătești, enciclice mitropolitane sau sinodale, ordine și ordonanțe de ale Nameastnicului. Istoria Basarabiei de la 1812 încoace se poate bine reconstitui din aceste „Metrice“ și din dosarele pârcălăbiei Hotinului.

Din consultarea acestor scripte se constată cum s'a întins și înăsprit politica de rusificare a populației basarabene. Cărțile bisericești tipărite în limba românească la Mitropolia din Iași, București, Râmnicul-Vâlcea și la Făgăraș, au fost folosite în Biserici cât timp s'a aflat pe scaunul Mitropolitan, Gavril fost Episcop al Hușilor. El era născut în Basarabia la Stăuceni și înălțat pe scaunul de Mitropolit al Chișinăului la 1812.

Mai târziu, tot supt Impăratul Alexandru I se interzice aducerea cărților bisericești din România și Ardeal. Se înființează o tipografie bisericească la Chișinău care tipărește cărțile bisericești în rusește.

Din scriptele acestea bisericești se mai deduce și firul rusificării numelor vechi românești și se vede cum preoții, își mai făceau la 1845 socotelile în lei și parale deși circulația monedei românești fusese interzisă prin ucaz încă din anul 1827.

Județul Hotin pare a fi fost un cuib al vechilor familii boerești moldovenești, căci aproape din toate numele cunoscute, se găsesc urme aci. Parte din ei s'au rusificat, alții au emigrat. Multe documente privitoare la familiile moldovenești au fost distruse de bolșevici în 1918 când au prădat și incendiat conace.

Un contract de aprovizionarea armatei semnat de Regele Gustav Adolf

În Ianuarie 1919 eram la Lipcani și cartierul diviziei era așezat în castelul proprietății Baronului Ditmar.

Un ofițer din Statul Major al diviziei, îmi aduce într'o

zi un teanc de acte și scrisori, ce găsisse într'un sertar de la unul din biurourile care ereau în podul casei, plin cu mobile.

Din scrisorile și corespondența familiei, reeșea că Ditmar își avea origina din vechea familie „Von Rosen“; atât de bine cunoscută în istorie încă din secolul al XVI. Se mai vedea că familia lor se înrudise prin alianță cu Roznovanu din Moldova, devenind proprietarii unui domeniu pe dreapta Prutului în județul Dorohoiu.

Dar punctul culminant al interesului acestor acte și care mi-a produs o adevărată emoție de bucurie, erau două contracte de cumpărare și predare, încheiate între Regele Gustav Adolf și Baronul von Rosen, prin care acesta se însărcina să aprovizioneze armata Regelui Suediei cu furaje și subzistențe.

Citind acest document semnat cu propria sa mână de Gustav Adolf și pipăind sigiliul Regal bine conservat, mă bucuram gândindu-mă la plăcerea ce au să o simtă istoricii noștri de la Academia Română când îl vor primi.

Sunt aproape 20 de ani de atunci și mă revolt încă astăzi contra mea însumi, că l'am scăpat din mână și iată cum:

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Era așteptat peste câteva zile să sosească proprietarul care aflând că armata română ocupase județul Hotin, știa bine că va fi în siguranță. Am rugat pe ofițerul care îmi adusesese actele să le puie la loc de unde le luase, zicându-i că este mai elegant să rugăm pe D-l Ditmar, după ce își va alege corespondența familiei pe care ar dori să și-o păstreze, să doneze el direct Academiei pe celelalte.

La ameaza acelei zile, toate actele au fost puse din nou în sertarul scrinului din pod...

La ora 1 noaptea am fost sculat din somn că s'a aprins podul casei și că este total cuprins de flăcări; focul se comunicase în pod de la un hogaș defect...

Dacă atunci am putut crede un moment că am fost stăpânit de un scrupul de corectitudine, astăzi însă îmi zic: am făcut o prostie.

ÎNTÂMPLĂRI ȘI CONSTATĂRI DE ORDIN MILITAR

Operațiunile de ordin militar, la care au fost chemate să ia parte trupele diviziei 1-a cavalerie în Basarabia, nu pot să fie privite din punctul de vedere tactic și strategic decât cu interes limitat.

Armata a trecut în Basarabia fără a întâmpina o rezistență militară serioasă, decât ici-colo tentative de contra-ofensivă mărginită la câteva puncte de hotar, cu caracter mai mult de surprindere care să impresioneze populația, făcând-o să creadă că reîntoarcerea bolșevicilor în Basarabia ar mai fi posibilă și că nu va întârzia.

Divizia 1-a cavalerie a fost ținta a două încercări de atac pornit de cincolo de Nistru: la Ribnița în Mai 1918 și la Hotin în Februarie 1919.

După instalarea noastră la Bălți, examinând topografia terenului în imediata apropiere a podului dela Ribnița și rezemat pe informațiunile noastre, că un atac al bolșevicilor la Ribnița este probabil, ajunseseam la concluzia că cu efectivele reduse de care dispuneam, apărarea apropiată a podului era dificilă și ușor expusă unei surprinderi.

Aceste considerațiuni m'au făcut să cer autorizația de a distruge podul depe Nistru sau de a trece râul pentru a instala un cap de pod pe stânga lui.

M.C.G., bineînțeles din motive de ordin politic care nu ne incumbă să le judecăm, nu a aprobat nici una nici alta din aceste propuneri.

Dar ceea ce admisesem ca posibil, s'a întâmplat peste foarte scurt timp.

Folosindu-se de un tren blindat, bolșevicii au trecut noaptea pe pod și atacul prin surprindere s'a executat, lip-

sind puțin ca comandantul brigăzii, Colonel Gaicu, să fie surprins în cantonamentul său.

Natural că a doua zi, prin măsurile luate situația s'a restabilit și M.C.G., a aprobat distrugerea podului care s'a făcut prin scufundarea unei culee.

A doua încercare de atac și care a avut o urmare destul de supărătoare, a fost aceea de la Ianuarie 1919 contra orașului Hotin unde se găsea cartierul brigăzii general Davidoglu și care surprins noaptea a părăsit orașul împreună cu prefectul județului, deabia numit și sosit la post, retrăgându-se spre Noua Suliță. La acest atac au luat parte și câțiva locuitori din satul de la sud de Hotin înregimentați în celulele bolșevismului.

După ce lucrurile au fost repuse la locul lor, pentru a reda liniștea și încrederea populației, puțin demoralizată de acest mic succes al bolșevicilor, am hotărât mutarea cartierului general al diviziei de la Lipcani la Hotin. La început M.C.G. nu vroia să aprobe găsind locul prea escentric pentru cartierul diviziei. Inșă după o nouă insistență a mea, bazată pe considerațiuni de ordin politic, social și național s'a dat ordinul de mutare.

Primirea entuziastă pe care ne-a făcut'o populația orașului Hotin, a dovedit cât era de oportună această măsură.

Peste câteva zile, bolșevicii crezând să ne turbure întrunirile culturale, serbările și distracțiile organizate de Comandament, ne-au trimis câteva obuze de la o baterie ce era bine ascunsă dincolo de Nistru.

Un obuz căzând în curtea unui cantonament a omorât un soldat. Alt obuz a căzut în poartă în curtea casei particulare unde locuiam eu. Spărtura de obuz o păstrez încă și foarte des servește ca mic vas de flori.

Artileria noastră reușind să descopere bateria bolșevică care începuse să ne supere, a adus'o la tăcere.

Afară de aceste două incursiuni mai serioase, celelalte mici atacuri nu au avut altă însemnătate decât aceea de a întreține mai vie atențiunea ofițerilor dealungul Nistrului.

Cât privește impresiunea ce o aveam atunci, asupra posibilităților Rusiei de a întreprinde operațiuni militare serioase contra noastră, nu aș putea să expun mai bine, felul cum am judecat atunci situația cu tot reflexul ce a exer-

citat asupra mea; decât reproducând aci în întregime răspunsurile ce am dat într'un memoriu, la întrebările ce mi-au fost puse de comandamentul corpului 4 armată la începutul anului 1921 când comandam divizia 7-a infanterie.

Aceste răspunsuri sunt imaginea vie a modului cum am cugetat situația militară a Rusiei din acele vremuri, născută numai din stările de fapt pe care le-am trăit.

Nu redau aci decât răspunsurile mele la primele patru întrebări, care să referă la Rusia și armata ei. Celelalte întrebări și răspunsuri din memoriu, ating chestiuni proprii apărării noastre și a măsurilor militare ce ar trebui să luăm noi și cari intră în domeniul tehnic-militar ce nu-și are locul în aceste amintiri.

Prima întrebare: Are Rusia motive de a ataca România și care pot fi acele motive?

Actualul regim politic al Rusiei (1921), bazat numai pe teroare, nu este un stat cu formă bine definită și nu are caracter permanent care să-i permită a avea un program hotărât de politică externă rezemat pe tradițiuni și năzuinți politice izvorâte din sentimentul de conservare și propășire al poporului rus. Singura tendință ce se desprinde din toate acțiunile actualului guvern sovietic, care poate fi numit „Sindicatul Lenin-Trotski“, este aceea a propagandei externe, ce nu este acționată de impulsul vreunui sentiment de umanitate, care să radiceze în lume fericirea, așa cum Christos a propovăduit dogmele religiei creștine. Propaganda externă pentru el este trebuincioasă vieții însăși a acestui organism, care dacă ar fi menținut în statul-quo, al său pentru a trăi numai din forța lui proprie, moare lipsindu-i nervul vieții și al progresului care este: „libertatea individuală, libertatea cugetului“.

Iată de ce Rusia actuală, supt îndreptățirea mărturisită de dezrobire a Basarabiei care nu este însă decât o mască ce ascunde scopul adevărat, poate să justifice un atac contra României. Alimentând această mișcare în spiritul marelor de dincolo și dincoace de Nistru, ea speră să-și prelungească existența dar de fapt își prelungește agonia.

Un alt motiv, de ordin mai puțin idealist este acela al procurării subsistențelor trebuitoare vieții și cari supt re-

gimul guvernării sovietice se împuținează din ce în ce, până ce poporul întreg complet istovit, piere de foame.

Așa că, ocuparea Basarabiei, țară bogată plină de subsistențe muncite și produse de alții, este o pradă demnă de guvernul sovietic și de cei care râvnesc să vază răsărind la orizont: „Republica lui Racovski“.

De aceea cred că putem fi atacați, nu însă de armata unei națiuni conștientă în aspirațiunile ei, ci de bande de tâlhari pe care trebuie să-i tratăm ca atare.

A doua întrebare: De ce forțe militare dispune Rusia și câte din ele poate trimite contra României?

Cred că este aproape imposibil să se fixeze forțele militare ale Rusiei de astăzi. Singurul izvor cu temei pe care îl avem și acela chiar prea puțin sigur, este buletinul M. S. Major. Ne lipsesc însă date care să ne indice exact reforma ce s'a adus în organizarea forțelor militare sovietice și mai ales dizlocările ce le-au fost impuse atât de dezordinile interne cât și de starea de foamete din Rusia răsăriteană.

Ținând seamă că o pace aparentă există cu Polonii la nord și cu Mahomedanii și Persanii la sud, s'ar putea deduce că toate forțele lor sunt disponibile contra noastră; din care bineînțeles că cel puțin 50% vor fi păstrate pentru menținerea ordinii interne a regimului.

Socotesc dar că în nici un caz forțele ce s'ar putea trimite la Nistru contra noastră, nu ar fi mai mari ca cele indicate de buletinul M.S.M.!

Părerea mea este că în realitate ele sunt mult inferioare fiindcă nu toate forțele militare din circumscripția Kiewului, pot fi dislocate și întrebuințate contra României.

După cum în programul politic și social, bolșevici întrebuințază amăgeala pentru a înfățișa într'o imagină de mare fericire, ceea ce nu este decât tiranie, teroare, și mizerie; tot astfel în vederea operațiunilor lor militare caută să imprime temere, dând efectivelor și mișcărilor de trupe dimensiuni exagerate pe care în realitate nu le au.

Ce poate fi mai caracteristic, pentru a zugrăvi mai bine realitatea, decât informația din ultimele buletine care arată măsura ce au luat de a chema supt arme contingentele până la 1926 pentru instrucție adică și tineri de 15 ani?

Trebuie să fi perit atâta omenire conștientă de iadul în care conducătorii au prăbușit Rusia, sau să fi fugit cine știe unde, pentru a sili pe șefii acestei oligarhii roșii să recurgă la tineri licieni și la copii rămași în sate fără părinți, pentru a creia o armată de care au mai multă nevoie în interior decât afară.

Admițând chiar că din circumscripția Kiewului ar putea să trimită contra noastră o armată compusă din 50.000 infanteriști, 8—10 mii călăreți și 4—500 de tunuri, am totuși convingerea că acest atac nu se va produce, înainte ca propaganda revoluționară în Basarabia să răscolească satele.

Atacurile sporadice de bande la Nistru nu sunt altceva decât sonde, destinate a pipăi dacă poama lor veninoasă a cărei sămânță au aruncat-o, este coaptă și dacă a sosit momentul să culeagă fructul.

O altă formă ce ar putea eventual să ia invazia celor de dincolo de Nistru pe pământul nostru, este prohodul înfomețurilor, năvala deznădăjduită a muritorilor de foame.

Bine înțeles că acest pericol ce nu este exclus, are un caracter ce nu intră în domeniul operațiilor militare, și privește simțul umanitar, care cere să se înlocuească gloanțele cu pâine. Totuși și supt masca acestui apel al umanității să pot ascunde și alte intențiuni, afară de perspectivele flagelului aduse de germenii tuturor epidemiilor ce poartă în ei.

A treia întrebare: Care ar fi obiectivele geografice mai probabile, pe cari armata rusă le va urmări în acțiunea ei contra României?

Un obiectiv geografic propriu zis, nu cred că se poate atribui Rusiei de astăzi, deoarece ținta pe care o urmăresc ei este mai întâiu de natură economică și se poate traduce prin cuvântul „pradă“ și regiunea pe care o râvnesc în primul rând din acest punct de vedere este Basarabia. După ce vor sta la masă și vor gusta bucatele lanurilor mănoase dintre Nistru și Prut, pofta li se va ascuți întinzându-și privirile asupra Moldovei, Munteniei și așa mai departe.

O altă considerațiune care ne-ar îndruma la găsirea obiectivului geografic pe care l'ar avea Rusia sovietică, este aceea a legăturilor ce ar exista între ei și altă țară vecină nouă, cu care ar intenționa să-și dea mâna pentru a-și reuni forțele.

Frontiera care ne desparte de ei, are o lungime de aproape 500 km. și pe această întindere dacă ei ar intenționa să-și dea mâna cu comuniștii Unguri, obiectivul ar fi prin nordul Basarabiei linia Hotin - Cernăuți - Sighet - Debrețin. Intențiunea unei cooperări cu bulgarii la sud este acum puțin probabilă. Trecerea în jos de Tighina este mai anevoioasă și cere pentru un corp de trupă mai însemnat, mijloace însemnate ce nu pot fi pregătite repede și atunci se pierde foioasele surprizei. Acest mod de a opera nu intră în tactica adoptată și întrebuințată de bolșevici.

Cum ei nu se pot depărta de calea ferată, centrele mai apropiate de Nistru, unde trebuie să se concentreze în vederea unui atac mai serios sunt: Smerinka, Birzula și Rasdielnaha. Fiecare din aceste localități face față celor trei treceri de cale ferată pe Nistru: Atake, Ribnița și Tighina.

Ocuparea punctelor: Atake și Tighina, ar da rezultate mai însemnate. Cel dintâiu permite ocuparea liniei ferate de la nord, ce prin Ocnîța - Noua Suliță duce la Cernăuți și prin Ocnîța - Bălți la Iași. Înaintarea spre Noua-Suliță face să cadă Hotinul, putându-se în urmă întrebuința și calea ferată Proscurod - Kamenetz - Podolsk. Ocuparea celui de al doilea punct Tighina ar avea un rezultat politic însemnat: ocuparea Chișinăului și înaintarea spre Iași și Galați.

Trecerea la Ribnița, fără a deschide perspectivele celorlalte două, ar avea totuși ca rezultat ocuparea centrului Basarabiei, regiune fertilă, și a orașului Bălți legat prin cale ferată cu Iași. Odată ocupat centrul Basarabiei poate face legătura între cele două corpuri mai importante de la nord la sud.

Sectoarele dintre: Hotin - Atake, Atake - Ribnița, Ribnița - Tighina și Tighina - Cetatea Albă, nu pot fi folosite decât pentru operații secundare și în special pentru razii de bande care vor să înspăimânte populația, ușurând propaganda, care de sigur pentru bolșevicii este și va fi totdeauna prima fază a ori cărei încercări serioase de operații militare, dând rezultate politico-sociale imediate în regiunea ocupată.

A patra întrebare. Care ar fi dispozitivul de concentrare și de operațiune, ce ar trebui adoptat de armata rusă pentru atingerea obiectivelor ei în România?

Dispozitivul de concentrare și de operație ce ar trebui

adoptat de armata rusă în vederea atingerii obiectivelor ei în România, depinde de cele două puncte de vedere în care trebuie să ne punem înainte de a ne pronunța:

1. Rusia sovietică de astăzi, sau

2. Rusia viitoare, constituită ca Stat cu caracter permanent.

Rusia sovietică de astăzi, după cum am arătat în capitolele, precedente, având obiective cu caracter special ce ies din domeniul științei militare, întrebuițează și mijloace de luptă specială. Rusia sovietică nu s'ar încumeta la o luptă cu caracter de bătălie decisivă în care să poată pierde totul, dacă este învinsă și nici nu are să o facă; este simțul de conservare care îi impune această prudență.

Astfel fiind, dispozitivul lor de concentrare și de operație nu poate fi altul decât următorul:

a) instigatori și propagandiști, care cu bani falși sau furați și cu mijloace de persuasiune a maselor, pregătesc terenul prin adepți, răscoale și revoluții.

b) înapoia lor, bande armate care au însărcinarea de a ridică moralul elementelor trimise înainte și de a pune stăpânire dacă pot, pe puncte de trecere prin care să se scurgă: fie organe mai numeroase și bine constituite de propagandiști, pentru a întări pe cei dintâiu întrebuițând ca armă principală teroarea, fie chiar unități militare constituite și compuse din cele trei arme.

c) în urma acestora și pe arterele de comunicație principale ar înainta unități mai mari, cu misiunea de a ocupa terenul pas cu pas, fără alt scop decât acela de a strânge toate proviziunile și de a atrage sau sili populația să intre în mrejele bolșevizmului.

Dacă însă ne așezăm în punctul de vedere al Rusiei viitoare ca Stat consolidat ce ar căuta să obție printr'o mare bătălie, rezultate strategice care să-i permită apoi a pune stăpânire pe o întinsă porțiune a teritoriului nostru, dispozitivul de concentrare ar trebui să fie altul, în raport cu scopul ce se urmărește și acest dispozitiv ar fi următorul:

Un corp demonstrativ dealungul frontierei dela Moghilău până la gurile Nistrului și grupul principal de atac concentrat în fața sectorului Hotin-Atake, pentru a opera în direcțiunea Noua-Suliță-Dorohoi-Pășcani și scoborând vaea

Siretului să întoarcă apărarea Nistrului și eventual și a Prutului.

Cu aceste ultime considerațiuni care privesc modul cum am judecat atunci situația militară a Rusiei lui Lenin, se sfârșește amintirile, atât de scumpe mie, a zilelor trăite în Basarabia și care au corespuns cu epoca cea mai însemnată din istoria neamului românesc, presărată de clipe de amărăciune și dureri, de bucurie și fericire.

ÎNCHEERE

Nu pot încheia aceste pagini fără să adaog cu o vie emoțiune; că aceleia care a trecut în Basarabia la Ianuarie 1918 vremuri grele, turburi și pline de amărăciune pentru țară și popor i-a fost dat la Iunie 1920 să aibă nemărginita cinste și fericire de a însoți pe M.M.L.L. Regele și Regina în călătoria Lor, în adevăr triumfală prin toată Basarabia dela Noua Suliță - Hotin Ia Cetatea Albă - Reni.

Primul Rege al tuturor Românilor, înainte de a vizita vechile ținuturi ale Moldovei, a îngenunchiat la mormântul Marelui Voevod Ștefan cel Mare, inspirat de un Înalt simț patriotic cu un gest a cărei măreție poate că nu a fost înțeles de toți românii de astăzi, dar va fi cinstit și ascultat de românii de mâine, care vor ști să lege cu fire de aur supt aceeaș cunună fericită, coroanele Voevozilor Mihai și Ștefan cu aceea a Regelui Ferdinand I.

Ași ascunde una din simțirile cele mai vii, care au mișcat bătaile inimi mele, dacă aş trece supt tăcere și nu aş reaminti clipa aceea neuitată, când Regele Ferdinand I la banchetul ce sa' dat la Bălți în timpul Serbărilor Regale, după ce a ciocnit paharul cu șeful guvernului l'a ridicat și îndreptat spre mine zicând: „Schina, știu tot ce ai făcut aci“ și, ciocnind paharul ținut de mâna generoasă și loială a Suveranului Intemeietor, am gustat momentul apoteozei Domniei Sale glorioase și răsănetul mândriei mele, că mi-am îndeplinit datoria și că misiunea mea în Basarabia era terminată.

A N E X A

Lista documentelor adunate de divizia I-a cavalerie din ținutul Hotinului și trimise la Academia Română.

Nr. 1. — Un act de vânzarea moarei din comuna Răchitna, jud. Hotin, scris în românește cu litere chirilice, în 1809 Martie 16 găsit la locuitorul Ion Hrab din acea comună.

Nr. 2. — Act de căsătorie în românește cu litere chirilice din 1810 Februarie 5 găsit în arhiva bisericii din comuna Coteleu, județul Hotin.

Nr. 3. — Un dosar conținând 132 file conținând trei acte din 1808, 4 acte din 1810 și altele din anii 1813—122, în românește cu litere chirilice.

Nr. 4. — Condică de veniturile banilor bisericii Sf. Arhanghel Mihail și Gavril din comuna Revcăuți, începând în 1809 scris în românește cu litere chirilice, găsită în biserica Revcăuți.

Nr. 5. — Metrica bisericii Adormirea Maicei Domnului din satul Bereștea (jud. Hotin) scrisă în românește cu litere chirilice din anul 1808, găsită în biserica din Bereștea.

Nr. 6. — Condică de veniturile bisericii cu hramul Sfântul Erarh Nicolae din comuna Cernila, din anul 1809, cu pecetia consistoriului Mitropoliei Moldovei găsită la biserica din Cernila.

Nr. 7. — Liturghie tipărită în românește cu litere chirilice în 1794 pe timpul domniei lui Mihail Sutzu Domnul Moldovei. Găsită în biserica din comuna Rângaci, județul Hotin.

Nr. 8. — Metrica bisericii Sf. Dumitru din comuna Dinăuți din anul 1808, găsite în com. Dinăuți, județul Hotin.

Nr. 9. — O carte bisericească (Antologhiu) tipărit în românește pe timpul domniei Ion Mihail Racoviță, domnul Moldovei. Găsită în biserica comunei Bereștea județul Hotin.

Nr. 10. — Act de cununie scris în românește cu litere

chirilice din Februarie 1810. Găsit în biserica din com. Coteleu județul Hotin.

Nr. 11. — Carte de liturghie tipărită cu litere chirilice în românește în timpul domniei lui Alexandru Ipsilante în 1797 găsită în biserica din comuna Bereștea, județul Hotin.

Nr. 12. — Condică de veniturile bisericii Sf. Prooroc Ilie, scrisă în românește cu litere chirilice și pecetea consistoriului Mitropoliei Moldovei în anul 1808, găsită în satul Serbești.

Nr. 13. — Pecetea în relief a Domniei Moldovei de metal cu mâner de lemn, pentru pus pe acte pe amândouă părțile. Găsită în casa părintească a lui Bogdan Petriceicu Hajdeu, din com. Creștinești, județul Hotin, al cărui strămoș a fost don nitor al Moldovei.

Nr. 14. — Pecetea de metal cu mâner de lemn a Domniei Moldovei pentru ceară, găsite tot în casa lui Bogdan Petriceicu Hajdeu la Creștinești, județul Hotin.

Nr. 15. — Pecetea de metal fără mâner a familiei Hajdeu din anul 1676, găsită în casa lui Bogdan Petriceicu Hajdeu la Creștinești, jud. Hotin.

Nr. 16. — Tablou în culori lipit pe pânză reprezentând întâlnirea între domnul Moldovei Bogdan, cu Lupașcu Hajdeu al Munteniei, găsit în casa lui Bogdan Petriceicu Hajdeu la Creștinești, județul Hotin.

Nr. 17. — Tablou în culori lipit pe pânză reprezentând un domn Moldovean luând parte la un parastas pentru odihna eroilor morți pentru țară, găsit în casa lui Bogdan Petriceicu Hajdeu, la Creștinești, județul Hotin.

Nr. 18. — Tablou reprezentând probabil intrarea lui Mihai Viteazul în Alba Iulia, găsit în casa lui Bogdan Petriceicu Hajdeu la Creștinești, județul Hotin.

Nr. 19. — Icoană mare pe pânză reprezentând pe Domnul Isus Christos înconjurat de Maica Domnului și Sf. Ion Botezătorul, iar în partea inferioară trei imagini reprezentând una pe Isus învățând în biserică, alta Cina cea de Taină și a treia intrarea lui Isus în Ierusalim. Cartea ținută de Isus Hristos are o inscripție pe românește cu litere chirilice, găsită în biserică părăsită din Creștinești, județul Hotin.

Nr. 20. — Un ucaz al Impăratului Alexandru I din anul 1816 către Basarabeni și două înștiințări date de stăpânire către locuitorii Basarabeni, toate scrise pe o parte rusește,

iar alături românește cu litere chirilice. Toate acestea sunt găsite în orașul Hotin.

Nr. 21. — Un act (formă numit) bisericesc, scris în românește cu litere chirilice în anul 1815, găsit în biserica din Forostna.

Nr. 22. — Un tablou de veniturile și cheltueala bisericeii din Sângerul, scris românește cu litere chirilice de tipar, găsit în biserica din Sângerul.

Nr. 23. — Scriere găsită pe coperta unui triodiu bisericesc, scris în românește cu litere chirilice, în Ianuarie 1816, găsit în biserica din comuna Vaneicăuți, județul Hotin.

Nr. 24. — Un dosar conținând diferite ucazuri și ordonanțe, date nî rusește și românește cu litere chirilice, începând din anul 1814 până la 1835, găsit în comuna Bielăuți, județul Hotin.

Nr. 25. — Tabel de venitul și cheltuelile bisericeii tipărit românește, găsit în biserica din Forostna, județul Hotin.

Nr. 26. — Două acte de cununii scrise românește în anul 1815 și 1822 cu intitulatura „Protopopia Hotinului“ cel din 1815 și cu intitulatura „Ținutul Hotinului“ cel din 1822, însă cu pecetia rusească.

Nr. 27. — Un dosar cu diferite acte găsit în orașul Hotin scrise românește și rusește, între anii 1812—1824.

Nr. 28. — Un dosar cu diferite acte scrise în românește și rusește între anii 1813—1824, găsit în orașul Hotin (dosarele Părcălăbiei Hotin).

Nr. 29. — Un dosar cu diferite acte juridice și agricole precum și bisericești, între anii 1816—1821, găsite în orașul Hotin.

Nr. 30. — O carte bisericească tipărită în românește cu litere chirilice, pe timpul Impăratului Alexandru I, în care se prevede pomenirea, la slujbă, a familiei Imperiale ruse.

Nr. 31. — Una fotografie, arătând portul național român în județul Hotin (comuna Revcăuți).

Nr. 32. — Acte (două) scrise românește cu iscălitura și pecetea boerului român Sandu Luca din 1822, găsite în orașul Hotin.

Nr. 33. — Una condică de matrice din anul 1863 scrisă în rusește cu intitulățiile tipărite cu litere chirilice în românește, găsită în biserica Sf. Constantin și Elena din Hotin.

Nr. 34. — Un dosar cu diferite acte de cereri de cumpărări de pământ în județul Hotin, din anul 1815, găsit în orașul Hotin scris în românește și rusește.

Nr. 35. — Un dosar cu diferite acte și ucaze scrise în românește și rusește în anul 1821, găsite în orașul Hotin.

Nr. 36. — Un dosar cu acte referitoare la diferite chestiuni juridice scris în românește în anul 1820, găsit în orașul Hotin.

Nr. 37. — Un dosar de mișcarea populației județului Hotin scris în românește în anul 1821, găsit în orașul Hotin.

Nr. 38. — Un dosar, conținând diferite acte scrise românește și rusește ale Pârcălăbiei Hotinului, anul 1818, găsit în orașul Hotin.

Nr. 39. — Un dosar cu diferite acte scrise românește și rusește începând din anul 1819 până la 1820, ale pârcălăbiei Hotinului găsit în orașul Hotin.

Nr. 40. — Un dosar legat cu diferite acte scrise în românește și rusește, cu începere din anul 1820, găsit în orașul Hotin.

Nr. 41. — Un dosar legat cu diferite acte scrise românește și rusește cu începere din anul 1820, găsit în orașul Hotin.

Nr. 42. — Una condică cu veniturile bisericii din Serbești începând cu anul 1814 scris în românește cu litere chirilice și ștampilă moldovenească, găsit în biserica din com. Serbești, județul Hotin.

Nr. 43. — Una cutie conținând 6 clișee fotografice: unul al bisericii Sf. Constantin și Elena din Hotin, altul al bisericii Sf. Nicolae din Hotin, iar celelalte 4, diferitele părți ale cetății Hotinului precum și 12 fotografii: 9 ale cetății Hotinului, una a bisericii Sf. Constantin și Elena și una a bisericii Sf. Nicolae din Hotin.

Nr. 44. — Dosar cu diferite acte scris în românește cu litere chirilice și în rusește începând din anul 1820, găsite în orașul Hotin.

Nr. 45. — Cazanie în timpul domniei lui Mihail Constantin Sutzcu cu cheltueala Mitropolitului Munteniei Filaret la sfânta Episcopie a Râmnicului la 1792, găsite în biserica Sf. Nicolae din Drepcăuți, județul Hotin.

Nr. 46. — Cazanie și un apostol tipărite în timpul lui

Mihail Constantin Sutz la 1792; un antologhion adică floarea cuvintelor tipărită în timpul lui Mihail Racoviță la Sf. Mitropolie din Iași la 1726. Toate găsite la biserica din Șendreni, județul Hotin.

Nr. 47. — Condică inventar de podoabele bisericii Șendreni „Nașterea Domnului“ dela anul 1809—1870, găsite la biserica din Șendreni, județul Hotin.

Nr. 48. — Condice de veniturile bisericei din Șendreni dela 1809—1839, găsite la biserica din Șendreni, județul Hotin.

Nr. 49. — Metriche de la biserica „Nașterea Domnului“ din Șendreni la 1808—1840, scrise în românește cu litere chirilice, găsite la biserica din Șendreni, județul Hotin.

Nr. 50. — Acatistier tipărit la 1797 în românește în litere chirilice, găsite la biserica Kisla Salijevo, județul Hotin.

Nr. 51. — Metriche scrise la 1808 în limba românească cu litere chirilice, găsite în biserica din Kisla Salieva, jud. Hotin.

Nr. 52. — Condice cu acte din care reese că biserica din Kisla Salieva este făcută la 1809, găsite în biserica din Kisla Salieva județul Hotin. / Central University Library Cluj

Nr. 53. — Condică de stare civilă pentru nașteri, cununii și morți de la 1808—1836, găsite la biserica din Bălăhăuți, jud. Hotin.

Nr. 54. — Metrică scrisă în românește cu litere chirilice din 1808 și un vedemus din 1831, găsite la biserica din Ghizdeva, județul Hotin.

Nr. 55. — Vedemus de la biserica din Stălinești din 1830, trodion tipărit în timpul lui Gheorghe Stangeru Voevod la tipografia Sf. Mitropolii din București la 1798, găsite la biserica din Stălinești, județul Hotin.

Nr. 56. — Metrică scrisă în românește cu litere chirilice din 1808—1831, găsite la biserica din Cebrăieni, județul Hotin.

Nr. 57. — Vedenostii tipărit în românește cu litere chirilice, găsit la biserica din Cebrăieni, județul Hotin.

Nr. 58. — Dedemostie scrisă în românește cu litere chirilice făcut la biserica din Cebrăieni, județul Hotin.

Nr. 59. — a) Sf. Evanghelie tipărită supt domnia lui Scarlat Grigore Ghica, tipărit la Mitropolia din București la 1760.

b) Octoih tipărit în timpul lui Iosef II în Blaj la 1783.

c) Strusnic (slujba sfintelor patimi) tipărit în timpul Mariei Tereza la 1773, găsit la biserica din satul Costieni, județul Hotin.

Nr. 60. — Condică cu podoabe bisericești din 1809, găsită în biserica din comuna Costieni, județul Hotin.

Nr. 61. — Vedemus în care se vorbește de punerea temeliei bisericii din comuna Costieni la anul 1858, găsit la biserica din Costiceni, județul Hotin.

Nr. 61 bis. — Dosar conținând un apostol tipărit în timpul lui Constantin Mihail Racoviță la Mitropolia din Iași la 1756; un octoih tipărit în timpul lui Francisc preotul Ardealului tipărit la Blaj în tipografia seminarului la 1792; Triodion tipărit la 1800 la Mitropolia din Blaj în zilele Impăratului și Prinț al Ardealului Francisc al III-lea. Toate sunt găsite la biserica din Nezvoja, județul Hotin.

Nr. 62. — Icoană veche găsită în biserica veche din Stălinești, județul Hotin reprezentând pe Domnul Isus Hristos cu o inscripție ștearsă în românește.

Nr. 63. — Icoană veche reprezentând un sfânt găsită în biserica din Coteala, județul Hotin.

Nr. 64. — Icoana Maicei Domnului din 1773, găsită în biserica din Șendreni, județul Hotin.

Nr. 65. — Cămașă țărănească din comuna Stălinești, județul Hotin, dela o femeie de 75 de ani.

Nr. 66. — Cruce veche găsită în biserica din Coteala,

Nr. 67. — Linguriță pentru împărtășanie din 1834, găsită la biserica din Ghijdeva, județul Hotin.

Nr. 68. — Brâu al unui om de 70 de ani; în țesătură românească din biserica din comuna Stănelești, județul Hotin.

Nr. 69. — Brâu al unui om de 80 de ani (țesătură românească din biserica din comuna Stălinești, județul Hotin).

Nr. 70. — Icoana Sf. Apostol Matei, găsită în podul bisericii din comuna Șendreni, județul Hotin.

Nr. 71. — Icoana Apostolului Luca, găsită în podul bisericii din comuna Șendreni, județul Hotin.

Nr. 72. — Album cu diferite fotografii, pentru a proba origina românească a Basarabiei.

Nr. 73. — Act scris în rusește și românește cu litere chirilice de la 1860, găsit la Grusovitz, județul Hotin.

BIBL. UNIV. CLUJ

1462 -2. III. 1938

EXEMPLAR LEZ